

ВЪПРОСИ НА ДОГОВОРА ЗА НАЕМ НА СЕЙФ В СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА

ДИМИТЪР СТОЯНОВ*

Катедра „Гражданскоправни науки“

Резюме: Настоящата студия разглежда проблемите за правната същност на договора за наем на сейф, както и за неговото действие. Аргументиран е изводът, че е налице самостоятелен институт на търговските сделки. Обсъден е и проблемът за правата и задълженията на страните по правоотношението.

Ключови думи: договор за наем на сейф, отговорност на наемодателя; търговски сделки

SOME ISSUES OF THE SAFETY DEPOSIT BOX CONTRACT IN BULGARIAN CASE LAW

DIMITAR STOYANOV**

Civil Law Sciences Chair

Abstract: The present article takes into critical consideration some relevant issues concerning the legal nature and legal effect of the safety deposit box contract. It affirms the idea

* Главен асистент по гражданско и семейно право в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Доктор по право.

** Senior Assistant Professor in Civil Law, Faculty of Law, University of Sofia “St. Kliment Ohridski”. PhD.

of the separate legal nature of this contract. The issue about parties' rights and obligations are also being discussed.

Keywords: safety deposit box contract; liability of the lessor; commercial transactions.

Няколко предварителни думи

Проблемът за правните белези и за действието на договор за наем на сейф нееднократно е ангажирал вниманието на правната доктрина и на съдебната практика. Първоначално поместен в разпоредбите на чл. 451 и сл. (отм.) ТЗ като договор за банкова касетка, този институт е преуреден от законодателя през 2006 г. с ново наименование, а именно договор за наем на сейф (арг. чл. 605 и сл. ТЗ)¹. Наред с промяната на названието на института, разпоредбата на чл. 605 ТЗ превръща наема на сейф от изключителна банкова сделка в обикновена търговска сделка, която може да се осъществява по занятие от всяко юридическо лице-търговец. Независимо от законодателната намеса, съмненията относно правната същност и белези на този институт продължават да съществуват. Тъкмо това обуславя и настоящия най-общ поглед върху доктрината и върху съдебната практика.

I. Договорът за наем на сейф в правната доктрина и в съдебната практика

1. Преди всичко, различни виждания са изразени по отношение на правната същност на договора. Макар и с оглед разпоредбата на чл. 451 (отм.) ТЗ, някои автори поддържат разбирането, че договорът за банкова касетка е разновидност на договора за банков влог². Все при действието на отменената уредба други изказват мнение, че е налице самостоятелен договор, който притежава някои от правните белези на наема и на правилния влог³. През 2006 г. законодателят изрично взема отношение по правната същност на института и в разпоредбата на чл. 605 и сл. ТЗ квалифицира договора като договор за наем, а страните по договора съответно като наемодател и наемател. Възприетият нов подход се отразява и върху определението на договора. Действащата понастоящем редакция на чл. 605 ТЗ предвижда, че основното задължение на

¹ Разпоредбите на чл. 605–606а са обнародвани в ДВ, бр. 59 от 2006 г., а са в сила от 01.01.2007 г.

² Така **Русчев**, Иван. Правна същност на договора за банкова касетка. – *Търговско право*, 1998, № 4, с. 34; **Бобатинов**, Марио. Банково право. 2. прераб. и доп. изд. София: Юриспрес, 2000, с. 145.

³ В този смисъл вж. **Анастасов**, Иван, Анастасий **Чалъков**. Поглед върху българското банково право. София: РИК Диана, 2006, с. 370.

наемодателя е да предостави ползването на сейф. На свой ред, разпоредбата на чл. 451 (отм.) ТЗ е възлагала на банката – страна по договор за банкова касетка, задължението да приеме да пази определени блага на влогодателя.

Не може да се отрече, че дори и след извършената реформа през 2006 г. продължават да съществуват известни сходства между обикновения банков влог и наема на сейф. И двата договора са двустранни и възмездни, каквито обаче са и повечето банкови операции⁴. Банковият влог, уреден в разпоредбата на чл. 420 ТЗ, както и договорът за наем на сейф, е *сделка на управление*⁵. И в двата случая банката не придобива правото на собственост върху индивидуално определените движими вещи, които съхранява, и дължи връщането им след изтичане на срока на договора. Също така, и при двата договора банката поема задължение за охрана и пазене спрямо своя контрахент. Разпоредбата на чл. 420, ал. 1 ТЗ изрично възлага задължението на банката да пази предадените ѝ вещи, а аналогично задължение за пазене на вложените в касетката вещи е било предвидено и по отменената правна уредба (арг. чл. 451 (отм.) ТЗ). Понастоящем законодателят е предвидил, че предоставеният за ползване сейф следва да се намира в охраняемо помещение (арг. чл. 605, ал. 1 ТЗ). Оказва, че и в тежест на заемодателя по договора за наем на сейф е предвидено задължение за охрана и пазене, което на свой ред поставя въпроса относно правната същност на договора за наем на сейф, а именно дали все още той може да се разглежда като разновидност на договора за банков влог.

Струва ми се, че отрицателният отговор следва да бъде предпочетен. Видно е, че законодателят преосмисля правната същност на института, като го назовава „наем“, а страните по него – заемодател и заемател. Дори и обаче промененият нормотворчески подход да не бъде възприет сам по себе си като достатъчно убедителен аргумент, заслужава да се изтъкне, че задължението за пазене по двата договора не е еднотипно, а се отнася до различни блага. При договора за влог задължението за пазене, възложено на влогоприемателя, се отнася пряко до вложените вещи. Напротив, при договора за наем на сейф заемодателят се задължава да охранява единствено помещението, в което се намира сейфът, а не самите вещи. Опазването на вещите е само косвен резултат.

⁴ Изолирано е изразеното в по-старата доктрина разбиране, че договорът за банкова касетка е едностранен договор, тъй като по него се пораждат задължения единствено за банката, а именно да пази вложеното с грижа на добрия стопанин, така **Бобатинов**, Марио. Банково право, цит.сч., с. 147. Това разбиране не отчита, че банката предприема тези действия срещу насрещно възнаграждение, което превръща договора в двустранен и възмезден.

⁵ Така и **Голева**, Поля. Търговско право. Ч. 2. Търговски сделки. София: Апис, с. 405. Вероятно под влияние на германската правна доктрина авторът приема, че договорът за наем на сейф е „ползвателен“ договор и няма транслативно действие. Струва ми се, че с оглед утвърдената у нас правна лексика и понятиен апарат следва да се предпочете понятието „сделка на управление“, възприето в българската правна доктрина.

тат от изпълнението на основното задължение на наемодателя по договор за наем на сейф, а именно да предостави ползването на сейф, като вземе необходимите предпазителни мерки и да осигури неприкосновеността на това помещение. За разлика от наемодателя, влогоприемателят непосредствено държи вложените вещи за влогодателя и има задължение да ги пази.

На това обстоятелство обръща внимание и съдебната практика. Така например, в *Решение № 5015 от 04.07.2019 г. по в. гр. д. № 15148 / 2018 г. на Възз. II-б. състав на Софийски градски съд* съдебният състав е приел, че наемодателят е длъжен да осигури такава защита, която да изключи всяка възможност от незаконосъобразно проникване в трезора. Начинът на осигуряване на тази защита, а именно чрез физическа охрана през цялото денонощие в трезора или чрез съответните технически средства за наблюдение и известяване, сам по себе си не е от значение. Мерадавен е единствено крайният резултат, а именно достъп до сейфа да има само наемателят (арг. чл. 605, ал. 1, изр. трето ТЗ). В същия смисъл е имал случай да се произнесе съдът и по *Решение № 157 от 6.11.2013 г. на ОС – Велико Търново по гр. д. № 1512/2012 г.*, с което е приел, че „наемодателят по договор за наем на банков сейф се задължава да осигури охраната на сейфа, т.е. той се задължава да пази, макар и индиректно (подч. мое – бел. авт), вложените в сейфа ценности“.

Съмненията относно правната същност на договора за банков сейф продължават да съществуват и в по-новата съдебна практика. Така например, при извършване на преценка дали банката е изпълнила задължението си да гарантира неприкосновеността на трезорното помещение, съдебният състав, постановил *Решение № 969 от 19.03.2011 г. на РС – Гоце Делчев по гр. д. № 1200/2010 г.*, се позовава на разпоредбата на чл. 253, ал. 2 ЗЗД, предвиждаща, че влогоприемателят е длъжен да пази поверените му вещи с грижата на добрия стопанин. От една страна, в решението изрично се посочва, че страните по договора за наем на сейф са наемодател и наемател. От друга страна обаче, съдебният състав „пренася“ стандарта на дължимата грижа, възложена на влогоприемателя, и върху наемодателя по договор за сейф, като по този начин на практика се стига до превръщане на договора за наем на сейф във възмезден правилен влог. Струва ми се, че подобен подход разкрива известна непрецизност, доколкото задължението на наемодателя за охрана се отнася до трезорното помещение, а не пряко до съхраняваните в него вещи. Тъкмо с оглед на това обстоятелство следва да се търси едно от различията между договора за влог и договора за наем на сейф.

Заслужава да се отбележи, че така изразеното в *Решение № 969 от 19.03.2011 г. на РС – Гоце Делчев по гр. д. № 1200/2010 г.* разбиране е по-скоро изолирано. В съдебната практика изпълнението на задълженията от страна на наемодателя се извършва по-скоро през призмата на общия стандарт за дължима грижа в търговското право, уреден в разпоредбата на чл. 302

ТЗ, а именно с оглед грижата на добрия търговец, вж. *Решение № 126 от 7.04.2017 г. на ОС – Велико Търново по ч. т. д. № 97/2016 г.*, *Решение № 4206 от 7.06.2013 г. на СГС по в. гр. д. № 9089/2012 г.* и други. В този смисъл, преобладава разбирането, че договорът за наем на сейф не следва да се разглежда като разновидност на договора за влог.

Понастоящем могат бъдат открити две основни виждания относно правната същност на този институт. Някои съдебни състави, постановили *Решение № 147540 от 21.06.2019 г. на СРС по гр. д. № 47175/2011 г.*, както и *Решение № 1579 от 6.03.2014 г. на СГС по в. гр. д. № 7350/2013 г.* се присъединяват към изразеното в доктрината разбиране, че е налице самостоятелен смесен договор, който съдържа някои от правните белези на договорите за наем и за влог. В други актове, а именно в *Решение № 429 от 30.05.2018 г. по гр. д. № 5433 / 2017 г. на III състав на Районен съд – Враца*, а също и в *Решение № 157 от 6.11.2013 г. на ОС – Велико Търново по гр. д. № 1512/2012 г.* изрично се поддържа, че договорът за наем на сейф е вид договор за наем.

Струва ми се, че независимо от това кое от тези две виждания ще бъде възприето, като че ли няма съмнение, че с оглед настоящата си правна уредба *договорът за наем на сейф не може да се разглежда като разновидност на договора за влог*. В този ред на мисли заслужава да се изтъкне, че проблемът за правната същност на института далеч не се изчерпва с оглед на приложимия критерий относно стандарта на дължимата грижа от страна на наемодателя. Различие може да се открие и в случая, когато влогодателят поиска връщането на вещите. Известно е, че това води до редуциране на задължението му за заплащане на възнаграждение само до времето, в което влогоприемателят действително е държал вещите, а също така има за последица и прекратяването на договора за влог (арг. 252, ал. 1 ЗЗД, съответно чл. 420, ал. 1 ТЗ при обикновения банков влог). Напротив, при договора за наем на банков сейф наемателят може да поставя и да изважда вещи от сейфа, без това да влияе върху съдържанието на правоотношението. Причината е, че наемодателят не държи пряко вещите, а единствено предоставя охраняемо помещение, което може да се използва по усмотрение на наемателя при спазване на предвидените в разпоредбата на чл. 606, ал. 1 ТЗ ограничения. На това обстоятелство доктрината обръща внимание още при действието на отменената правна уредба на договора за банкова касетка⁶.

Необходимостта от провеждане на разграничение между договора за наем на сейф и договора за влог може да се открие и в други случаи. Така например съдебният състав, постановил *Решение от 3.04.2013 г. на СРС по адм. д. № 5801/2013 г.*, е трябвало да се произнесе по въпроса дали банковата тайна обхваща и сключените договори за наем на сейф. По конкретното производство КПКОНПИ отправя искане за разкриване на информацията относно наети-

⁶ Така Русчев, Иван. Правна същност на договора за банкова касетка, цит.сч., с. 35.

те банкови сейфове от страна на определени лица. Съдебният състав отказва, като се позовава на определението на понятието „банкова тайна“, закрепено в разпоредбата на чл. 62, ал. 2 от Закона за кредитните институции, съгласно която банковата тайна обхваща единствено фактите и обстоятелствата, засягащи наличностите и операциите по сметките и влоговете на клиентите на банката, но не и наети банкови сейфове.

В цитираното *Решение от 3.04.2013 г. на CPC по адм. д. № 5801/2013 г.* са изтъкнати два аргумента в подкрепа на разбирането, че договорът за наем на сейф е самостоятелен договор, различен от договора за влог. Преди всичко, решаващият съдебен състав изтъква, че от систематичното място на договора за наем на сейф, предвиден в отделна Глава XXXVII от ТЗ със собствена правна уредба, може да се направи извод за намерението на законодателя да уреди института като отделна търговска сделка. Съдът тълкува наличието на самостоятелна правна регламентация на договора за наем на сейф (чл. 605–чл. 606а) като убедително свидетелство, че в случая е налице тъкмо договор за наем на вещ, а не договор за влог. Допълнителен аргумент се търси и в общата правна уредба на банковите операции в ЗКИ. Разпоредбата на чл. 2, ал. 2 ЗКИ урежда банковите дейности, които има право да извършва всяка една отделна банка, ако те са включени в нейния лиценз. По-конкретно, разпоредбата на чл. 2, ал. 2, т. 14 ЗКИ предвижда като самостоятелна банкова дейност „отдаване под наем на сейфове“ наред с публичното привличане на влогове или други възстановими средства и предоставяне на кредити или друго финансиране за своя сметка и на собствен риск.

Въз основа на систематичното тълкуване на разпоредбите на ТЗ и ЗКИ съдебният състав приема, че отдаването на сейф под наем е дейност, различна от влогонабирането, съответно от сключването на договори за банков влог. С други думи, отдаването на сейф под наем не представлява договор за банков влог, нито представлява набиране и привличане на парични средства по влог по смисъла на ЗКИ. В разпоредбата на чл. 62, ал. 2 ЗКИ изрично е посочено, че банкова тайна е само онази информация, касаеща фактите и обстоятелствата, засягащи наличностите и операциите по сметките и влоговете на клиентите на банката. Доколкото според състава банковият сейф не е нито банкова сметка, нито банков влог по смисъла на ЗКИ, разкриването на информацията относно банковите сейфове на лицата не съставлява искане за разкриване на банкова тайна по смисъла на чл. 62, ал. 2 ЗКИ. Дали правен субект е наел банков сейф в банка и какво е съдържанието на същия би могло да се установи според съда по друг ред, а именно чрез искане за претърсване и изземване на вещи, които се съхраняват в този сейф, а не по реда на разкриване на банковата тайна по смисъла на чл. 62, ал. 2 от ЗКИ. Поради това съдът приема, че предприетите от КПКОНПИ действия са в противоречие с нормативните изисквания.

По друг правен спор, приключил с постановяване на **Решение № 265296 от 9.08.2021 г. на СГС по в. гр. д. № 12400/2020 г.**, съдът е сезиран с осъдителен иск по чл. 49 във вр. с чл. 45 ЗЗД, предявен от наемател на сейф срещу търговска банка-наемодател. Ищецът твърди, че е претърпял имуществени и неимуществени вреди поради бездействие от страна на служители на банката, които не са го уведомили за наложен запор върху банковия му сейф. Според ищеца това бездействие противоречи на утвърдената политика на банката да уведомява клиентите си при налагане на запор върху банковите им сметки. Съдебният състав отхвърля иска с аргумента, че за да е налице противоправно бездействие, попадащо в обхвата на съставите по чл. 49 във вр. с чл. 45, ал. 1 ЗЗД, то на делинквента трябва да е предписано нормативно или договорно задължение за действие. За да е противоправно бездействието на служители на ответната банка, съдът изтъква необходимостта да съществува правна норма, от която да произтича задължение за тези лица да уведомяват своите клиенти за наложени запори върху ползваните от тях банкови сейфове. От една страна, задължение за уведомяване при наложен запор не е предвидено в правилата, уреждащи правоотношението, възникващо по повод сключване на договор за наем на сейф (арг. чл. 605–606 а от ТЗ). Също така, съдът установява, че подобно задължение не е поето от банката и според клаузите на договора за наем на сейф, сключен с наемателя-ищец. Съдебният състав приема за ирелевантно с оглед предявения иск, че банката действително е уведомила ищцата за наложения запор върху вземанията по банкови сметки. Утвърдената политика на банката при налагане на запор върху банковите сметки на длъжника, според решаващия съдебен състав, не представлява източник на задължение за отправяне на уведомление от страна на банката и по отношение на запорите върху съдържанието на наетия от наемателя-ищец сейф.

Разгледаните по-горе решения позволяват да се поддържа, че разбирането за договора за наем на сейф като разновидност на влог следва да се счита преодоляно в нашата юриспруденция. Това разбиране не само разкрива известна доктринална непрецизност, но също така противоречи по дух и на правната уредба на института, поместена в разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ. В този смисъл заслужава да се хвърли поглед и върху онези съдебни решения, които приемат, че договорът за наем на сейф има смесен характер и едновременно съдържа правните белези на договорите за наем и за влог. Така например, в **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.** съдебният състав изрично приема, че независимо от смесената правна природа на института, по отношение на неуредените в разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ въпроси приложение следва да намерят тъкмо общите правила на договора за наем по ЗЗД, а не на договора за влог.

2. Разпоредбата на чл. 451, ал. 1 (отм.) ТЗ, според която банката приема да пази определени вещи, е давала основание на доктрината по това време да поддържа, че договорът за банкова касетка е реален⁷. При действащата понастоящем правна уредба съдебната практика преобладаващо⁸ приема, че договорът за наем на сейф е *консенсуален*, така **Решение № 1579 от 6.03.2014 г. на СГС по в. гр. д. № 7350/2013 г.**, а също така и **Решение № 390554 от 20.04.2018 г. по гр. д. № 28476 / 2017 г. на Софийски районен съд.**

3. Независимо че законодателят не е предвидил форма за действителност с оглед сключване на договора за наем на сейф, в практиката, подобно на останалите банкови операции, е възприета писмената форма. Съдебен състав е имал случай да се произнесе по въпроса за действителността на договор за наем на сейф, сключен между наемател, действащ като потребител и наемодател – търговска банка. В **Решение № 262302 от 4.10.2021 г. на РС – Пловдив по гр. д. № 13219/2020 г.** е прието, че дори и наемателят на сейфа да действа като потребител, специалните правила за външно оформление на договора, предвидени в член 10 от Закона за потребителския кредит, не намират приложение по отношение на договора за наем на сейф. Разпоредбата на чл. 10, ал. 1 ЗПК предвижда, че договорът за потребителски кредит следва да бъде сключен в писмена форма, с размер на шрифта, не по-малък от 12 пункта. В конкретния казус наемателят-ответник по осъдителен иск за заплащане на мораторна неустойка поради неизпълнение на задължението си да освободи предоставения за ползване сейф след изтичане на срока на договора, е направил възражение за нищожност на договора поради липса на форма, като се позовава на чл. 10, ал. 1 ЗПК. Съдебният състав приема, че чрез договора за наем на банков сейф банката не осигурява кредитиране чрез средства, събрани от публично влогонабиране, а предоставя за временно възмездно ползване обект за съхранение на вещи, находящ се в обществения трезор на банката,

⁷ Така **Русчев, Иван**, цит.сч., с. 32. В този смисъл вж. и **Бобатинов, Марио**, цит.сч., с. 146, който обаче поддържа, че реалният характер на договора произтича от фактическото предаване на вещите в банката за съхранение. Струва ми се, че това виждане се нуждае от прецизиране. Договорът за банкова касетка е сключен с осигуряването на достъп от страна на банката до касетката, като правоотношение възниква дори и ползвателят на касетката да не вложи нищо в нея. Така изрично **Русчев, Иван**, цит. сч., с. 32–33.

⁸ Сред достъпната съдебна практика е и **Решение № 1215 от 30.12.2011 г. на РС – Велико Търново по гр. д. № 2641/2011 г.**, потвърдено с **Решение № 110 от 17.04.2012 г. на ОС – Велико Търново по в. гр. д. № 261/2012 г.** Макар че изрично препраща към разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ, първоинстанционният съдебен състав на няколко пъти в решението назовава института „договор за банкова касетка“ и го квалифицира като реален. Отдавам това обстоятелство по-скоро на „инерция“, породена от влиянието на отменената правна уредба. Заслужава също така да се изтъкне, че в конкретния казус възприетата правна квалификация на договора като реален няма решаваща роля с оглед произнасянето от страна на съдебния състав, доколкото делото е образувано по осъдителен иск по чл. 606а ТЗ.

до който достъп има единствено наемателят, който го ползва за определен в срок срещу насрещното му задължение за заплащане на възнаграждение. Поради това по отношение на породеното между страните правоотношение не намират приложение разпоредбите на Закона за потребителския кредит, установяващ специални изисквания за минимално съдържание на договор, за минимална големина на шрифта, както и изискване за подписване на всяка страница от договора и от общите условия. Тъй като липсва нормативно предвидено изискване за съблюдаване на форма *ad solemnitatem* с оглед договора за наем на банков сейф, сключен между потребител и търговец, съдът отхвърля възражението за нищожност поради липса на форма.

4. Договорът за наем на сейф разкрива и правните белези на *договор с продължително действие*, така **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.** Задължението на наемодателя е да предоставя ползването на сейф в охраняемо помещение в продължение на определен непрекъснат период от време. На свой ред, наемателят е длъжен периодично да заплаща наемната цена. Когато договорът за наем на сейф се сключва за по-продължителен период от време, в общите условия към договора за наем на сейф наемодателят обикновено предвижда, че наемната цена се дължи веднъж годишно, така **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.** Правната квалификация на наема на сейф като договор с продължително или периодично изпълнение има значение, покрай другото, и с оглед действието на развалянето му. Преценката на правните последици при разваляне на договор за наем на сейф следва да се извърши с оглед разпоредбата на чл. 88, ал. 1 ЗЗД, съгласно която развалянето на договорите за продължително или периодично изпълнение има действие *ex nunc*, *занапред*. С други думи, наемодателят не дължи връщането на платените от наемателя имуществени престации.

5. В разпоредбата на чл. 605, ал. 1 ТЗ законодателят изрично е предвидил, че договорът за наем на сейф е *срочен* договор. В тази връзка заслужава да се отбележи, че съществува колебание в съдебната практика дали е допустимо договорът за наем на сейф да бъде мълчаливо продължаван по реда на чл. 236, ал. 1 ЗЗД. Изолирано е на този етап изразеното в **Решение № 1579 от 6.03.2014 г. на СГС по в. гр. д. № 7350/2013 г.** разбиране, че „*по дефиниция договорът за банкова касетка е срочен – арг. чл. 451, ал. 1 (отм.) ТЗ, поради което следва да се приеме, че при този договор не е приложимо уреденото в чл. 236, ал. 1 ЗЗД правило tacita prolongatio (мълчаливо продължаване действието на договора)*“⁹. Напротив, в съдебната практика е по-разпространено мнението, че мълчаливото продължаване на договора за наем на

⁹ Независимо че е формирано с оглед отменената правна уредба на договора за банков сейф, изразеното мнение запазва актуалността си, доколкото в тази си част разпоредбите

банков сейф е допустимо, когато това е уговорено между страните. Най-често предпоставките, при които да настъпи *tacita prolongatio*, се установяват в клаузи от общите условия, изготвени от наемодателя. В **Решение № 8453 от 11.12.2019 г. по в. гр. д. № 1392 / 2019 г. на Възз. II-г състав на Софийски градски съд**, съдебният състав се е произнесъл по правен спор, породен тъкмо от клаузи на общи условия към договор за наем на сейф, установяващи изискванията за настъпване на *tacita prolongatio*. По делото се установява, че между търговска банка и физическо лице е сключен договор за наем на сейф с продължителност от една година. В самия договор за наем на сейф е предвидено, че действието му може да бъде продължавано неограничен брой пъти за същия срок. Общите условия към този договор закрепват две кумулативни изисквания, за да настъпи *tacita prolongatio*, а именно до датата на изтичане на договора наемателят да е заплатил дължимия наем за новия срок и да липсва противопоставяне от страна на банката за настъпването на тази правна последица. Банката-наемодател поддържа, че договорът е прекратен с изтичане на уговорения срок, тъй като липсва плащане на наемната цена, докато наемателят твърди, че след като не е върнал ключа и не е опразнил наетия от него сейф, договорът е мълчаливо продължен. В хода на производството съдебният състав установява, че по делото действително липсват доказателства за извършено плащане на наемната цена от страна на наемателя след изтичане на уговорения срок. Съдиите изтъкват, че невръщането на ключа само по себе си не е основание да се претендира *tacita prolongatio*, доколкото общите условия към договора недвусмислено установяват предпоставките за настъпване на тази правна последица. С оглед на това се приема, че договорът за наем на сейф е прекратен с изтичане на предвидения в него едногодишен срок.

Приложението на фигурата на *tacita prolongatio* към договора за наем на сейф е обсъдено и в **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.** Съдебният състав тълкува клауза от договора за наем на сейф, предвиждаща, че той може да бъде продължаван. С оглед правилата за тълкуване на договорите, установени в чл. 20 ЗЗД, съдиите приемат, че страните са допуснали действието на договора да не бъде ограничавано само до едно продължение за още една-единствена година, а са целели да предвидят възможност за многократното му продължаване.

6. Извършеният най-общ преглед на някои от изразените доктринални становища, както и на формираната съдебна практика по повод договора за наем на сейф, разкрива наличието на известни колебания при извършването на правната квалификация на института. Те се дължат най-вече на извършеното преуреждане на договора за банкова касетка като договор за наем на

на чл. 451 (отм.) ТЗ и чл. 605, ал. 1 ТЗ възприемат едно и също разрешение, а именно че договорът е срочен.

сейф през 2006 г., което неизбежно води и до наличието на нови и неприсъщи до онзи момент правни белези. Наемът на сейф, уреден в разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ, разкрива правните белези на един двустранен, възмезден, срочен и консенсуален договор с продължително действие¹⁰. Независимо от изразените в доктрината колебания¹¹, актуалната правна уредба на този вид

¹⁰ Вж. подробни аргументи в подкрепа на това виждане в **Стоянов**, Димитър. Правна същност на договора за наем на сейф в съдебната практика. – *Търговско и облигационно право*, 2022, № 8. ЕПИ online.

¹¹ Вж. за тях **Русчев**, Иван. Правна същност на договора за банкова касетка. – *Търговско право*, 1998, № 4, с. 33–34. Заслужава да се отбележи, че още при действието на ТЗ от 1897 г. (отм. 1951 г.) правната доктрина от това време по-скоро приема, че е налице разновидност на договора за наем, така **Диков**, Любен. Курс по търговско право. Т. 2. 3. фототип. изд. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992, с. 607. Независимо че други автори обсъждат института сред банковите депозитни сделки, те изрично приемат, че е налице тъкмо наем на вещ, в този смисъл **Кацаров**, Константин. Систематичен курс по българско търговско право. 4. фототип. изд. София, 1990, с. 519. От друга страна, доктринални колебания относно правната същност на договора за наем на сейф могат да се открият сред чуждестранните автори. Някои от тях приемат, че при договора за наем на сейф е налице bailment – предаване на фактическата власт върху движими вещи със запазване на собствеността у вложителя (bailor). Институтът на bailment наподобява на уредения в разпоредбите на чл. 250 и сл. ЗЗД договор за влог. Аналогично на чл. 253, изр. първо ЗЗД, и при bailment, лицето, което държи вещта (bailee), няма право да използва вещите и дължи връщането им при настъпване на уговорените условия. Когато bailment се сключва между наемател на сейф и търговска банка, той е възмезден и е налице bailment for the mutual benefit of parties, така **Odgers**, John. *Paget's Law of Banking*. London: Butterworths, 2018, Chapter 7 – Safe Custody of Goods, p. 1. – “A bank which accepts articles for safe custody is probably a bailee for reward rather than a gratuitous bailee”. Представители на правната доктрина в САЩ обаче последователно приемат, че обсъжданият тук договор е разновидност на наема, вж. обзор на различните виждания в **Taylor**, Allen. *Legal Considerations Affecting Safe Deposit Practices*. – *Banking Law Journal*, vol. 74, № 9, p. 751. На практика е възприето страните по правоотношението сами да могат да извършват правната квалификация, а именно дали сключеният между тях договор се урежда от правилата за наема или е bailment. Този избор, между другото, определя и обема на отговорността на банката. Заслужава да се отбележи, че и съдебната практика в САЩ подкрепя този подход, основан на автономията на волята. Така например, в *Pisharodi v. Wells Fargo Bank, N.A.* (2022), case number 1:19-cv-00041, decided 25.02.2022, Texas Southern Court, съставът изрично квалифицира процесния договор като наем (lease agreement contract) на сейф. В същия смисъл е и *Henry v. Capital One*, case number 21-cv-2281, decided 12.04.2022, New York State Supreme Court, по което съставът установява, че е налице тъкмо договор за наем, а не bailment – “The lease agreement provided that the relationship between defendant and plaintiff was that of landlord and tenant”. Същевременно, по други дела съставите са приели, че е налице bailment, тъй като банката е поела договорното задължение да охранява не само сейфа, но и поставените в него вещи – „Defendant falsely represented to the plaintiffs, as well as other customers, that the safe deposit boxes at the bank were safe and secure. Thus, its actions were clearly consumer oriented. Further, the representation that the safe deposit box was secure was materially misleading inasmuch as the valuables of the plaintiffs were stolen

договор позволява той да се разглежда по-скоро като разновидност на договора за наем (чл. 228–239 ЗЗД). Същевременно, наличието на самостоятелни правила относно този вид договор предполага и различие в съдържанието на възникващото от сключването му правоотношение. Независимо че разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ закрепват изрично някои от правата и задълженията на страните по договора, уредбата му е по-скоро лаконична. Струва ми се, че така възприетият нормотворчески подход е избран съзнателно. Законодателят е предвидил изрично само основните права и задължения на страните, като им е предоставил възможността да доразвият съдържанието на правоотношението. Най-често това се случва чрез общите условия, които наемодателят предлага на своите клиенти при сключване на договора. Също така, доколкото наемът на сейф е разновидност на наема, разпоредбите на чл. 228–239 ЗЗД намират съответно приложение. Тези обстоятелства обосновават и интереса към съдебната практика, формирана по договора за наем на сейф.

II. Права на страните по договор за наем на сейф

1. Основното право на наемателя е да използва наетия сейф за съхранение на индивидуално определени движими вещи¹². За действителността и правните последици на сключения договор е без значение дали наемателят е собственик на поставените в сейфа вещи. Съдебен състав е имал случай да се произнесе в този смисъл с **Решение № 328 от 17.11.2014 г. по т. д. № 243/2013 г. на Окръжен съд – Бургас (влязло в сила)**. Юридическо лице предявява иск срещу търговска банка по чл. 79, ал. 1 ЗЗД във връзка с чл. 605, ал. 1 ЗЗД, като твърди, че негови вещи, поставени в предоставения от банката сейф, липсват. По делото се установява, че договорът за наем на сейф е сключен от физическо лице, което макар и да е органичният представител на ищеца, в процесния случай не е действало в това си качество в отношенията с банката-наемодател. Решаващият състав приема, че при договора за наем на сейф от значение е единствено кой е правният субект, сключил договора, доколкото само той е носител на правата и задълженията. С други думи, въпросът за собствеността върху вещите, поставени в сейфа, сам по себе си не е от значение при преценката на изпълнението или неизпълнението на задълженията по

from the safe deposit box. ... Furthermore, the plaintiffs relied on the representations of Maspeth (банката-ответник в производството – бел. авт.) that its property would be secure in the safe deposit box. Thus, affording the plaintiff the benefit of every favorable inference, the court finds that the complaint pleads a cause of action for breach of contract. Moreover, a bailee, such as Maspeth, can be held liable for breach of contract for the failure to return the goods subject to the bailment.”, така Patel et al. v Maspeth Federal Savings & Loan Association et al., Index No. 708481/19 (Sup. Ct. Queens County July 21, 2020).

¹² Така изрично **Владимиров**, Иван. Търговско право. 4. прераб. и доп. изд. София: Ромина, 2001, с. 375.

договора за наем на сейф. В същия смисъл се е произнесъл съдът и с *Решение № 5015 от 04.07.2019 г. по в. гр. д. № 15148 / 2018 г. на Възз. II-б. състав на Софийски градски съд*. Съставът е приел, че отговорността на наемодателя възниква поради неизпълнение на сключения договор за наем на сейф, като обстоятелството чия собственост са вещите в наетия сейф е без значение.

В разпоредбата на чл. 605, ал. 1, изр. второ ТЗ законодателят е извършил примерно изброяване на видовете блага, които могат да бъдат обект на договора за наем на сейф, а именно ценности, ценни книги, други вещи и документи. Изброяването е неизчерпателно. Предоставена е възможност наемателят да извърши фактическата преценка кои блага представляват за него ценност и да ги постави в наетия сейф. Съдебната практика е имала случай да се отбележи, че намиращите се в сейфа вещи по правило имат афектационна стойност и посочва като примери снимки и писма на близки, книги, бижута и други лични вещи – *Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на Възз. IV-в състав на Софийски градски съд*. Преценката на наемателя относно това кои вещи да постави в сейфа е ограничена единствено от разпоредбата на чл. 606, ал. 1 ТЗ, която въвежда нормативна забрана в сейфа да се намират вещи, застрашаващи сигурността на сейфа и на наемодателя, и вещи, чието приемане е забранено от закона. При неизпълнение на това задължение за наемодателя възниква потестативното право незабавно да развали договора¹³. Употребата на понятието „незабавно“ в разпоредбата на чл. 606, ал. 1 ТЗ се тълкува от доктрината в смисъл, че при упражняване на правото да се развали договорът за наем на сейф не намират приложение общите изисквания на чл. 87, ал. 1 ЗЗД¹⁴.

Все свързана с правото да се ползва сейфът е и признатата правна възможност на наемателя единствено той да има достъп до съдържанието на сейфа (арг. чл. 605, ал. 1, изр. трето ТЗ). За да гарантира надлежното упражняване на това право, наемодателят предоставя на наемателя средството за достъп до сейфа (ключ за сейфа). Съществено условие за гарантиране на това право на наемателя е изискването всеки сейф да се отключва с два различни ключа, единият от които се съхранява от надлежно овластен за това служител на наемодателя, а другият е фабрично изработен в два еднакви екземпляра, уникален за всеки сейф, и се предава на наемателя при сключване на договора. Сейфът може да се отвори само чрез едновременно използване на двата

¹³ Аналогична възможност е била предвидена при уредбата на института като договор за банкова касетка (арг. чл. 452 ТЗ). Вж. по-подробно **Владимиров**, Иван. Търговско право, цит.съч., с. 375. За развалянето на двустранни договори поради неизпълнение вж. по-общо **Танчева**, Христина. Предпоставки за разваляне на договорите поради неизпълнение. – *Търговско право*, 2020, № 1–2, с. 27 и сл.; **Танчева**, Христина. Изявлението за разваляне на договор по чл. 87, ал. 1 ЗЗД. – *Търговско право*, 2020, № 4, с. 87 и сл.

¹⁴ В този смисъл вж. **Герджиков**, Огнян. Търговски сделки. 4. прераб. и доп. изд. София: Труд и право, 2015, с. 344.

ключа¹⁵. Най-често, с клауза от общите условия наемодателят изрично предвижда забрана за изработване и ползване на дубликати от ключа, предаден на наемателя – **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на ВЪЗз. IV-в състав на Софийски градски съд.**

Разпоредбата на чл. 605, ал. 1, изр. трето ТЗ не изключва възможността наемателят да упълномощи и други лица с правото на достъп до наестия от него сейф. Форма *ad solemnitatem* за това упълномощаване не е уредена, но за да се намали рискът от нерегламентиран достъп до съдържанието на сейфа, в общите условия към договора често се предвижда, че пълномощното следва да е изрично, да има определеното от самия наемодател съдържание по образец и да е с нотариално удостоверен подпис на наемателя – **Решение № 328 от 17.11.2014 г. по т. д. № 243/2013 г. на Окръжен съд – Бургас (влязло в сила).**

Други правомощия, свързани с основното право на наемателя да използва наестия сейф, са правото му, при уговорените ред и условия, да поставя и да изважда вещи от сейфа, докато договорът е в сила, както и да получи обратно поставените в сейфа предмети след прекратяване действието на договора. Специални правила за упражняване на това право съществуват в случая, при който за търговската банка -наемодател бъде открито производство по несъстоятелност. Разпоредбата на чл. 56, ал. 1 от Закона за банковата несъстоятелност (ЗБН) предвижда, че в шестмесечен срок от вписване на решението за откриване на производство по несъстоятелност на банката синдикът изпраща съобщение до всеки наемател на сейф или друго лице, предоставило имущество за съхраняване в банката, с което го уведомява за характера и размера на вземането му според банковата документация. В съобщението синдикът посочва срока, в който наемателите на сейфове, предоставили имущество за съхраняване в банката, могат да го получат лично или чрез надлежно упълномощено от тях лице.

При бездействие на наемателя, сейфът, който не е освободен от него в посочения срок, се отваря от синдика с участието на нотариус (чл. 56, ал. 3 ЗБН). Посочената разпоредба урежда нарочно нотариално производство по удостоверяване отварянето на банков сейф. За съдържанието на сейфа се съставя опис, подписан от синдика, нотариуса и другите присъстващи лица. Намерените в сейфа вещи, както и други вещи, съхранявани от банката, които не са получени в посочения срок, се съхраняват от синдика до приключване на производството по несъстоятелност. В случай че тези вещи останат непотърсени до приключване на производството по несъстоятелност, съобразно разпоредбата на чл. 56, ал. 5, изр. първо ЗБН, синдикът ги предава на Централната банка, на определена от нея търговска банка или на купувача на предприятието на банката в несъстоятелност. След изтичане на петгодишен срок от предаването

¹⁵ Пак там, с. 343.

на вещите те стават собственост на държавата по оригинален способ (арг. от чл. 56, ал. 5 изр. второ ЗБН).

2. Основното право на наемодателя по договора за наем на сейф е да получи уговорената парична престация от своя контрагент срещу предоставяне на ползването на сейфа под наем в охраняемо помещение. В случаите, когато наемодател е търговска банка, с клауза в общите условия към договора често се предвижда, че за настъпване на мълчаливо продължаване на договора за наем на сейф, наемателят дава съгласие на банката да удържи дължимата наемна цена по договора от сметката му при условията и реда на директен дебит по смисъла на § 1, т. 3 от Допълнителните разпоредби на Закона за платежните услуги и платежните системи¹⁶. Задължението на наемателя за паричната престация по договора за наем на сейф разкрива признаците на периодично плащане по смисъла на чл. 111, б. „в“ ЗЗД. В този контекст съдебната практика обсъжда въпроса за приложимата погасителна давност спрямо вземането на банката по договора за наем на сейф. Преобладаващо договорът за наем на сейф се определя като разновидност на наема – **Решение № 6 от 27.02.2013 г. на ВКС по т. д. № 1028/2011 г., I т. о., ТК, докладчик Тотка Калчева**. Дори и онези съдебни състави, които поддържат, че договорът за наем на сейф е отделен, смесен договор, притежаващ белезите на наема и влога, признават, че той разкрива повече прилики с договора за наем (вж. **Решение № 390554 от 20.04.2018 г. по гр. д. № 28476 / 2017 г. на Софийски районен съд**). Струва ми се, че една от многото прилики може да се открие и с оглед паричното вземане за наемната цена на банката-наемодател по договора за наем на сейф. В **Решение № 390554 от 20.04.2018 г. по гр. д. № 28476 / 2017 г. на Софийски районен съд** е прието, че това вземане отговаря на всички правни белези, предвидени в **Тълкувателно решение № 3/2011 г. от 18.05.2012 г. на ОСГТК на ВКС** относно периодичните плащания по смисъла на чл. 111, б. „в“ ЗЗД и поради това се погасява с кратката тригодишна давност. В същия смисъл е и възприетото от съда по **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.**, а именно че задължителните тълкувателни указания, изразени в **ТР № 3/2011 г. от 18.05.2012 г. на ОСГТК на ВКС** по повод периодичните плащания, намират приложение и спрямо вземането на наемодателя

¹⁶ Обн. ДВ. бр. 20 от 6 март 2018 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 45 от 17 юни 2022 г. В разпоредбата на т. 3 от Допълнителните разпоредби на ЗПУПС е закрепена легалната дефиниция на „директен дебит“ като национална или презгранична платежна услуга по задължаване на платежна сметка на платеца, когато платежната операция се извършва по инициатива на получателя въз основа на даденото съгласие от платеца на получателя, на доставчика на платежни услуги на получателя или на доставчика на платежни услуги на платеца. Така **Касабова**, Камелия, Минка **Тюфекчиева-Михайлова**. Новите положения при платежните услуги. Приложен коментар на Закона за платежните услуги и платежните системи. София: Труд и право, 2018, с. 221–224.

за наемната цена по договор за наем на сейф. В процесния случай страните уговорили, че паричното задължение по договор за наем на сейф се изплаща веднъж годишно, като спорно е било дали вземането изгубва периодичния си характер при промяна в ценоразписа на банката за този вид услуга. Съдебният състав приема, че настъпилото изменение в размера на вземането в полза на банката поради промяна на ценоразписа ѝ не води до изгубване на правния му белег „периодично плащане“ по смисъла на **ТР № 3/2011 г. на ОСГТК на ВКС**. Съобразно задължителните тълкувателни указания на ВКС, периодичните плащания имат общ правопораждащ юридически факт и следва да бъдат изпълнени през определени отнапред периоди от време, като размерът на тези вземания не е необходимо да е един и същ. Доколкото вземанията на банката произтичат от един и същ договор за наем на сейф, дължимата от наемателя парична престация по договора за наем на сейф представлява тъкмо периодично плащане, за което се прилага кратката тригодишна давност по чл. 111, б. „в“ ЗЗД.

3. Съдебната практика е имала случай да разгледа въпроса за съотношението между вземане на банката-наемодател за възнаграждение по договора за наем на сейф и дължимото ѝ обезщетение след прекратяването на същия. По делото било установено, че след изтичане на срока на договора наемателят не освободил сейфа, нито заплатил наемна цена за следващ период, за да може да настъпи правният ефект на *tacita prolognatio*. При тази фактическа обстановка банката-наемодател предявила иск по чл. 236, ал. 2 ЗЗД за обезщетение на вредите, които търпи вследствие на невъзможност да използва сейфа след изтичане на срока на договора. С **Решение № 429 от 30.05.2018 г. по гр. д. № 5433 / 2017 г. на III състав на Районен съд – Враца** съдът уважил иска. Разпоредбата на чл. 236, ал. 2 ЗЗД предвижда, че ако наемателят продължи ползването въпреки противопоставянето на заемодателя, той дължи обезщетение и трябва да изпълнява всички задължения, произтичащи от прекратения наемен договор. Необходим елемент от фактическия състав на това правило е наемното правоотношение да е отпаднало. Този тълкувателен извод следва по аргумент от разпоредбата на чл. 236, ал. 2 *in fine* ЗЗД, където изрично е посочено, че наемният договор е прекратен. Необходимо е също средството за достъп до сейфа (ключа) да се намира във фактическата власт на бившия наемател, който продължава да го използва въпреки противопоставянето от страна на банката-наемодател. За да избегне неоснователното обогатяване на наемателя, законодателят урежда право на обезщетение в полза на банката-наемодател. Съдебната практика отчита, че в тази хипотеза наемателят не е освободил сейфа и продължава да държи средството за достъп до него, но поради изтичане на срока на договора вече не е обвързан от задължението да заплаща наемна цена – **Решение № 429 от 30.05.2018 г. по гр. д. № 5433 /**

2017 г. на III състав на Районен съд – Враца. Общата разпоредба на чл. 236, ал. 2 ЗЗД намира съответно приложение и спрямо договора за наем на сейф. В полза на наемодателя *ex lege* възниква вземане за обезщетение вследствие на продължилото ползване на сейфа. Най-често, с клауза в общите условия наемодателят предвижда, че размерът на обезщетението в този случай се изчислява на база на наемната цена, пропорционално на броя на дните, в които наемателят по прекратения договор бездейства и не освобождава сейфа – **Решение № 924 от 6.12.2018 г. на РС – Враца по гр. д. № 5432/2017 г.** Допустимо е с клауза в общите условия да се определи размерът на обезщетението, дължимо от наемателя след изтичане на срока на договора, ако той продължи да ползва банковия сейф – **Решение № 1579 от 6.03.2014 г. на СГС по в. гр. д. № 7350/2013 г.** Доколкото обаче вземането на банката за обезщетение по чл. 236, ал. 2 *in fine* ЗЗД предполага вече прекратен договор за наем на сейф, то не следва да се определя като периодично. Обезщетението за претърпени вреди по чл. 236, ал. 2 ЗЗД се погасява с общата петгодишна давност.

Като проявление на принципа за свобода на договаряне по чл. 9 ЗЗД страните могат да уговорят отнапред, под формата на неустойка, размера на обезщетението по чл. 236, ал. 2 ЗЗД за ползването на наетата вещь въпреки противопоставянето на наемодателя – **Решение № 68 от 21.04.2009 г. на ВКС по т. д. № 697/2008 г., II т. о.** Предимството на тази неустойка клауза е в това, че тя освобождава наемодателя от задължението да доказва размера на обезщетението, което му се дължи вследствие лишаването му от ползване на вещта. По аналогичен повод с **Решение № 624 от 20.02.2013 г. на РС – Пловдив по гр. д. № 5734/2012 г.** съдебният състав е констатирал, че в общите условия към договора за наем на сейф търговската банка-наемодател е предвидила, че при неизпълнение на задължението на наемателя да освободи банковия сейф след изтичане на срока на договора, той дължи на банката обезщетение в размер на наемната цена на сейфа за един месец съгласно действащата тарифа, ведно със законната лихва върху дължимата сума за всеки месец, съответно ден на забава. Наред с това било уговорено, че след изтичане на шестмесечен срок от прекратяване на договора поради неплащане, банката има право да пристъпи към отваряне на сейфа съобразно разпоредбата на чл. 60ба, ал. 1 ТЗ. Банката предявила иск по чл. 92, ал. 1 ЗЗД във вр. с чл. 422 ГПК срещу наемателя по договора за наем на сейф. По делото било установено, че е изминал период от приблизително пет години между датата на прекратяване на договора за наем на сейф поради изтичане на уговорения едногодишен срок и датата на отваряне на сейфа по реда, предвиден в разпоредбата на чл. 60ба, ал. 1 ТЗ. В отговора на исковата молба ответникът възразил, че ищецът прави опит да черпи права от собственото си неправомерно поведение, тъй като не се е възползвал от предвидената от самия него в общите условия възможност да отвори сейфа след изтичане на шест месеца от прекратяване на договора,

в резултат на което сумата се е увеличила значително. Според ответника, това поведение на банката било основание за прилагане на разпоредбата на чл. 83, ал. 2 ЗЗД, съгласно която длъжникът не дължи обезщетение за вредите, които кредиторът би могъл да избегне, като положи грижи на добър стопанин и на това основание неустойката да бъде намалена. Първоинстанционният съд уважил иска, а ответникът обжалвал. С **Решение № 1762 от 4.11.2013 г. на ОС – Пловдив по в. гр. д. № 1889/2013 г.** въззивният съд потвърдил обжалваното решение с аргумента, че в конкретния случай е налице заместима престация, при която действието по освобождаване на сейфа може да бъде извършено както лично от наемателя, така и от трето лице или от самия кредитор – нещо, което е сторено от банката-наемодател чрез принудителното отваряне на сейфа и подмяна на заключващото устройство с ново.

Що се отнася до искането на ответника за намаляване на размера на неустойката с аргумент, че банката не е положила грижа на добрия стопанин по смисъла на чл. 83, ал. 2 ЗЗД (тъй като не е отворила сейфа, независимо че тази възможност е предвидена в общите условия), съдебният състав приема, че възможността за принудително отваряне на сейфа е *субективно право*, а не задължение за наемодателя. Според общите условия това право може да се упражни едва след изтичане на шест месеца от прекратяването на договора, и то в случай, че наемателят не е освободил доброволно сейфа до тогава. Упражняването на това право от страна на банката-наемодател има същата последица, каквато има изпълнението на задължението на наемателя да освободи сейфа, доколкото длъжимата от наемателя престация е заместима. Да се приеме, че грижата на добър стопанин по смисъла на чл. 83, ал. 2 ЗЗД обхваща и принудително отваряне на сейфа, означава да се обезсмисли съществуването на съответно правно задължение за наемателя. Грижата на добрия стопанин по чл. 83, ал. 2 ЗЗД включва действия на кредитора, насочени към избягване на вредите от неизпълнение на задължението на длъжника, като тези действия не могат да се изразяват в самото изпълнение на това задължение от страна на кредитора. С оглед на това е прието, че изтичането на период от пет години между датата на прекратяване на договора и датата на отваряне на сейфа от банката не обосновава извод за наличие на недобросъвестно поведение от страна на наемодателя. Допълнителен аргумент в подкрепа на изложеното може да се черпи и от правната същност на неустойката. Известно е, че тя представлява предварително определено обезщетение, което се дължи за уговорения вид неизпълнение. Неустойката, освен обезпечителна и обезщетителна функция, има и санкционна функция, а именно дължи се дори когато вреди не са настъпили или са настъпили, но в по-малък от предвидения размер – така т. 3 от **Тълкувателно решение № 1/2009 г. на ОСТК на ВКС**. В този смисъл обстоятелството, че банката-наемодател не пристъпва към принудително отваряне на сейфа за период от пет години, само по себе си не е

основание за намаляване на нейния размер, след като е налице неизпълнение на задължението, с оглед на което е уговорена неустойката.

По сходен казус друг състав се е произнесъл обаче в противоположния смисъл с **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.** По него банката-наемодател на сейф предявила иск за заплащане на обезщетение за ползване на сейфа, като твърдяла, че след изтичане на срока на договора наемателят на сейфа продължава да го ползва в продължение на близо осем години, без да е заплатил обезщетение. От доказателствата по делото било установено, че банката продължила да начислява суми за ползването на този сейф в размер на наемната цена. Установено било също, че банката не е направила волеизявление за разваляне на договора, поради което съдебният състав приема, че наемното правоотношение между страните продължава да съществува. В решението си съставът изтъква, че неупражняването на правото да се развали договорът също следва да има правни последици, в случай че кредиторът се опитва да извлече облага, твърдейки че е претърпял вреди, които е можел да избегне при своевременно разваляне на договора. Съдът изтъква, че в конкретния случай банката е била в състояние да упражни потестативното си право да опразни сейфа в присъствие на нотариус, но не е предприела това действие в продължение на повече от осем години, очаквайки да получи възнаграждение в увеличен размер. Без изрично да квалифицира поведението на банката-наемодател като злоупотреба с право, съставът преценява това бездействие като недопустимо, доколкото законодателят е възложил на страните по договорните отношения да действат добросъвестно и в защита на своите интереси, без да накръняват при упражняване на правата си тези на другата страна (чл. 57, ал. 2 и чл. 58, ал. 1 КРБ; чл. 8, ал. 2; чл. 63, ал. 1 ЗЗД и др.). С оглед на това „поддържането на един договор за наем при липса на плащане, щом банката е можела едностранно да го прекрати, означава, че тя е приела да търпи определени вреди от невъзможността наетият обект да се ползва, с цел да се търси плащане в размер на наемната цена със съответните последици на забава при плащане. Опитът да се търсят по-големи вреди противоречи на действията на банката по продължаване на договора и не следва да води до прилагането на по-строг режим на отговорност спрямо наемателя, щом кредиторът е приел последиците на определен вид неизпълнение и не се е противопоставил за този дълъг период от над осем години“ – **Решение № 7779 от 15.11.2019 г. на СГС по в. гр. д. № 13356/2018 г.**

Макар да достигат до противоположни правно-логически изводи, разгледаните две съдебни решения не могат да бъдат надеждна основа за някакви по-сериозни обобщения относно квалификацията, която продължителното бездействие на банката-наемодател за принудително опразване на настия сейф получава в съдебната практика. Не може обаче да се отрече, че и двата състава изхождат по същество все от принципа за забрана за злоупотреба

с право в оборота, когато извършват преценка на обстоятелството дали наемодателят *своевременно* е прекратил правоотношението (развалил договора) поради неизпълнение от страна на наемателя.

4. В разгледаните по-горе хипотези договорът за наем на сейф вече е престанал да обвързва страните, но наемателят продължава да използва сейфа и не връща средството за достъп до него, което обуславя възникване на правото на обезщетение в полза на банката-наемодател. Действието на правопоражащия юридически факт е преустановено, сейфът все още не е принудително отворен и това обосновава, както видяхме, приложението на общите правила относно договора за наем, предназначени да осигурят обезщетение на наемодателя, лишен от възможността да използва вещта си (чл. 236, ал. 2 ЗЗД). Извън тях, в разпоредбата на чл. 606а, ал. 1, изречение първо ТЗ е уредена специална защита на наемодателя на сейф при неплащане на наемната цена, която е приложима само в посочената хипотеза на неизпълнение от страна на наемателя. Става дума за възможността на наемодателя да развали договора и да пристъпи към отваряне и установяване на съдържанието на сейфа без присъствието на наемателя и по реда на нарочно нотариално производство. В този случай намерените в сейфа вещи остават за пазене при наемодателя, на който се дължи отделно обезщетение за разноските и възнаграждение за това пазене (арг. чл. 606а, ал. 1, изр. второ ТЗ). След принудителното отваряне на сейфа по предвидения в разпоредбата на чл. 606а, ал. 1 ТЗ ред наемодателят вече е узнал какви са поставените там вещи, освен ако самият договор за наем на сейф е бил сключен с обявено пред наемодателя съдържание на вложеното по смисъла на чл. 605, ал. 2 ТЗ. Законодателят предвижда, че тези вещи остават „за пазене“ у наемодателя. Тълкуването на тази разпоредба дава основание да се мисли, че за досегашния наемодател на сейф възниква особено законово задължение за съхранение на вещите на бившия наемател, което, заради възмездния си характер, напомня по съдържание на задължението на влогоприемателя по договора за обикновен банков влог (арг. чл. 420 и сл. ТЗ). По подобие на този влог, и тук законодателят възлага на досегашния наемател задължението за заплащане на обезщетение (арг. чл. 606а, ал. 1, изр. първо ТЗ), което може да се разглежда като израз на принципа за недопустимост на неоснователно обогатяване¹⁷ в отношенията между страните по вече развалилия договор за наем на сейф.

Разпоредбата на чл. 606а, ал. 1, изречение второ ТЗ урежда две различни вземания в полза на досегашния наемодател, а именно за обезщетение за разноси и за възнаграждение за пазенето. В съдържанието на първото вземане се включват извършените разходи за ключарски услуги, по-конкретно самото

¹⁷ По-подробно вж. **Богданова**, Ирина. Неоснователно обогатяване по чл. 59 ЗЗД в юриспруденцията на ВКС. (Преглед на съдебната практика), достъпно на <http://gramada.org>.

принудително отваряне на сейфа, подмяната на заключващия механизъм и пр. Доколкото разпоредбата на чл. 606а, ал. 1 ТЗ предвижда отварянето на сейфа да се извършва в присъствието на нотариус, към извършените разноси се включват и платените нотариални такси¹⁸. Съдебната практика е имала повод да се изправи пред въпроса дали представянето на фактура от наемодателя за извършените от него разноси по подмяна на заключващото устройство на сейфа е достатъчно, за да се приеме, че посочената във фактурата сума е действително платена. В *Решение № 924 от 6.12.2018 г. на РС – Враца по гр. д. № 5432/2017 г.*¹⁹ е прието, че с оглед доказване на размера на извършените разноси, не е достатъчно единствено да се представи съставената фактура. Съдът е приел, че е необходимо да се приложи извлечение от разплащателната сметка на наемодателя, която несъмнено да установи наличието на действително извършено парично плащане.

5. В полза на наемодателя законът признава право на задържане върху вложеното в сейфа (арг. чл. 606а, ал. 2 ТЗ)²⁰. Би могло да се каже, че предвиденото в полза на наемодателя право на задържане представлява най-същественото различие между общия правен режим на договора за наем по ЗЗД и разпоредбите относно наема на сейф (чл. 605–606а ТЗ). При неплащане на наемното възнаграждение правилата на чл. 228–239 ЗЗД не предвиждат в полза на наемодателя право на задържане върху вещите на наемателя. Нещо повече, в този случай лицето не може да се позове и на общата правна уредба на правото на задържане по чл. 91 ЗЗД, тъй като не разполага с фактическата власт върху вещта и липсва елемент от фактическия състав на това потестативно право. Държането на наетата вещ се осъществява по правило от наемателя; поради това

¹⁸ За събиране на нотариалните такси се изготвя сметка в два или повече еднообразни екземпляра, подписани от нотариуса, единият от които се връчва на задълженото лице. В сметката се посочват разпоредбите, въз основа на които се дължат таксите, удостоверяваният материален интерес или изразходваното време при пропорционална такса, сумите на дължимите такси и допълнителни разноси, размерът на получената предплата и последиците при неплащане (арг. чл. 89 от Закона за нотариусите и нотариалната дейност).

¹⁹ В достъпните правно-информационни системи решението на РС – Враца е налично, но липсва информация дали то е влязло в сила или е обжалвано, съответно дали въззивният съд е възприел аргументите на първата инстанция.

²⁰ Тъкмо с оглед изричната воля на законодателя ми се струва, че се нуждае от корекция изразеното в доктрината разбиране, а именно че в полза на наемодателя възниква правото на законен залог, така **Голева**, Поля. Търговско право, с. 406. Такъв е уреден в полза на комисионера (арг. чл. 357 ТЗ); на превозвача (арг. чл. 375 ТЗ); на влогоприемателя в публичен склад (арг. чл. 583 ТЗ), но не и на наемодателя по договора за банков сейф. Заслужава да се отбележи, че и по отменената правна уредба на договора за банкова касетка на наемодателя е било признато право на задържане (арг. чл. 453 (отм.) ТЗ), Вж. по-подробно **Владимиров**, Иван. Търговско право. Цит.съч., с. 376.

опитът на наемодателя да си върне едностранно фактическата власт върху вещта може да се квалифицира дори като самоуправство – **Решение № 260433 от 21.01.2021 г. по в. гр. д. № 12661/2020 г. на Софийски градски съд**. За да защити правата на наемодателя, законодателят му признава правото на иск за връщане на заетата вещ (арг. чл. 233, ал. 1 ЗЗД), както и възможността искът за опразване на наето помещение да се разгледа по реда на бързото производство (арг. чл. 310, ал. 1, т. 2 ГПК). С оглед на това би могло дори да се поддържа, че предвидените възможности за защита на правата на наемодателя са насочени към случаите, когато обектът на правоотношението е недвижим имот²¹. Изобщо, общата правна уредба на договора за наем предполага, че наемодателят е заинтересуван по-скоро да си върне фактическата власт върху вещта, за да може да продължи да извлича нейната потребителна стойност, респ. да получава граждански плодове от нея като я отдаде под наем на друго лице, а междувременно да води осъдителен иск срещу предишния наемател за дължимите суми.

По различен начин стоят нещата при правоотношението, породено от договора за наем на сейф. Както и при договора за наем по ЗЗД, наемодателят на сейф няма достъп до вещите на наемателя, но той осъществява фактическа власт върху самия сейф, който се намира в охранявано от него помещение (арг. чл. 605, ал. 1 ТЗ) – **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на възз. IV-в състав на Софийски градски съд**. Същевременно, при неплащане на цената наемодателят няма как да иска от наемателя връщане на фактическата власт върху наетия сейф, доколкото сам никога не я е изгубвал. При бездействие от страна на наемателя, изразяващо се в неплащане на наемната цена или в неосвобождаване на сейфа, за наемодателя не съществува адекватен способ за защита по общите правила на договора за наем по чл. 228 – 239 ЗЗД, освен да предяви иск за дължимата му сума за наемната цена, респ. за обезщетението. За разлика от общия правен режим обаче, който позволява на наемодателя на недвижим имот или на движима вещ да отдаде повторно вещта под наем, а междувременно да предяви осъдителен иск срещу неизправния бивш наемател, наемодателят на сейф не може да извлича потребителната стойност на сейфа и да получава граждански плодове от него, докато вещите на наемателя се намират вътре. Поради това признатото му в случай на разваляне поради неплащане право да отвори сейфа в присъствието на нотариус по чл. 606а, ал. 1, изр. второ ТЗ, да установи фактическа власт върху поставените там вещи и да упражнява право на задържане върху тях²²

²¹ Аргумент в подкрепа на това виждане може да се потърси и в разпоредбата на чл. 314, ал. 3 ГПК, която изрично предвижда, че по искове за опразване на наети и заети за послужване помещения не се допускат възражения за собственост и за извършени подобрения в имота (подч. мое – бел. авт.)

²² В правната доктрина правото на задържане, уредено в полза на наемодателя на сейф, се разглежда като конкретно проявление на търговското право на задържане, така **Герджиков, Огнян. Търговски сделки, цит.сч., с. 343.**

и по този начин да упражни косвен натиск върху бившия наемател за заплащане на дължимата наемна цена²³, като че ли изглежда да е най-подходящият способ за защита на правата на наемодателя на сейф.

III. Задължения на страните по договор за наем на сейф

1. На основното право на наемодателя да получава наемната цена по договора за наем на сейф кореспондира насрещното основно задължение на наемателя да му я заплаща²⁴.

Наред с това, за наемателя възникват и някои допълнителни задължения. Тълкуването на разпоредбата на чл. 606, ал. 1 ТЗ позволява да се приеме, че за наемателя съществува задължение да не поставя определени категории вещи в сейфа (застрашаващи сигурността на сейфа и на наемодателя, както и вещи, чието приемане е забранено от закона). Касае се за класическо задължение за бездействие. На второ място, обстоятелството, че сейфът се намира в охраняемо помещение, поражда и допълнителното задължение за наемателя да се съобразява с работното време на наемодателя и с въведения пропускателен режим, като се идентифицира и спазва правилата за достъп и престой в охраняемото помещение. Наемодателят най-често предвижда реда за идентификация, достъп и престой с клауза в общите условия към договора, както и във вътрешните си правила, адресирани към служителите му. Честа практика да се въвеждат ограничения относно броя на посещенията в помещението на трезора, относно предметите, които наемателят може да използва там и относно времето на престоя в помещението, както и забрана за пренаемане на наемния сейф.

Сред задълженията на наемателя попада и това да пази предоставеното му от наемодателя средство за достъп до сейфа, съответно да уведоми незабавно наемодателя при загуба на оригиналния ключ – **Решение № 32 от 17.04.2015 г. по гр. д. № 34/2015 г. на Апелативен съд – Бургас**.

След изтичане на срока на договора, както и при прекратяването му поради настъпване на други юридически факти, наемателят е длъжен да върне ключа – **Решение № 924 от 6.12.2018 г. на РС – Враца по гр. д. № 5432/2017 г.**

²³ За кръга на лицата, на които може да бъде противопоставено правото на задържане вж. **Конов**, Траян. Възражение за неизпълнен договор и право на задържане. – В: *Подбрани съчинения*. София: Сиела, 2010, с. 402.

²⁴ Поради това ми се струва и недотам прецизно изразеното в доктрината разбиране, макар и при действието на отменената правна уредба, а именно че договорът е едностранен, тъй като се пораждали задължения само за банката – да пази вложеното с грижата на добър стопанин и да съблюдава изискванията на банковата тайна, така **Бобатинов**, Марио. Банково право. София, 2000, с. 147. Иначе, правната доктрина също възприема разбирането, че основното задължение на наемателя на сейф е да заплаща уговореното възнаграждение, така **Герджиков**, Огнян, Търговски сделки, цит.сч., с. 292.

2. Основното задължение на наемодателя се изразява в това да гарантира, че единственият, който има законосъобразен достъп до сейфа, е наемателят или надлежно упълномощени от него лица. В този смисъл е формирана безпротиворечива съдебна практика – вж., например, *Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на възз. IV-в състав на Софийски градски съд*, в което решаващият съдебен състав изрично е приел, че основното задължение на банката-наемодател на сейф е да предостави на наемателя ползването на сейфа в охраняемо помещение, до съдържанието на който достъп да има само наемателят. В обхвата на това задължение се включва предприемане на всички необходими мерки за препятстване на достъпа на трети лица до помещението, в което се намира сейфът, които не са надлежно упълномощени от наемателя и наемодателя, както и мерки за защита от въздействие върху помещението и самия сейф, които биха могли да имат за резултат накръняване на неговата неприкосновеност.

Съгласно чл. 302 ТЗ длъжникът по сделка, която за него е търговска трябва да полага грижата на добър търговец. Грижата на добрия търговец изисква от наемодателя да положи усилия, по-големи от обичайните и от присъщите на грижата на добрия стопанин по чл. 63, ал. 2 ЗЗД, с оглед обстоятелството, че поетото от търговеца задължение представлява осъществяване на дейност по занятие. Преценката дали е налице изпълнение на задълженията по договора за наем на сейф следва да се извършва с оглед завишената спрямо гражданския оборот грижа на добрия търговец. Предвид особеностите на договора за наем на сейф, наемодателят няма достъп до вещите, съхранявани в сейфа, но тъкмо той осъществява държането на сейфа, като срещу уговореното възнаграждение дължи да осигури охрана и надзор над помещението, в което сейфът се намира. Проектирана на плоскостта на договора за наем на сейф, грижата на добрия търговец включва предприемане на необходимите мерки, за да бъде предотвратен достъпът на неоторизирани лица до трезорното помещение и до намиращите се в него сейфове, както и всички необходими мерки за защита от въздействие върху това помещение и върху сейфа, които биха могли да доведат до накръняване на неприкосновеността на сейфа.

Заслужава да се отбележи, че законодателят не предвижда допълнителни изисквания относно съдържанието на задължението на наемодателя за осигуряване на охрана и надзор на помещението, в което се намира сейфът. Нещо повече, за разлика от отменената уредба на договора за банкова касетка, който е бил уреден като изключителна банкова сделка в разпоредбата на чл. 451 (отм.) ТЗ, действащите правила относно договора за наем на сейф допускат всеки търговец по смисъла на чл. 1 ТЗ да предлага по занятие предоставяне на сейф под наем, без да е необходимо издаването на лиценз за тази дейност. Но, в случаите, при които наемодател е търговска банка или финансова институция, се прилагат и някои допълнителни публичноправни изисквания, които

макар и да не са елемент от съдържанието на правоотношението по договор за наем на сейф, са тясно свързани с него или произтичат от сключването на този договор.

На първо място, издаденият лиценз за извършване на банкова дейност трябва изрично да включва и отдаването под наем на сейфове (арг. чл. 2, ал. 2, т. 15 от Закона за кредитните институции). Второ, когато търговската банка предлага сейфове под наем, за нея възниква публичноправното задължение да предостави на Българската народна банка (БНБ) информация за наемателя на сейфа. Разпоредбата на чл. 56а, ал. 1 ЗКИ възлага на БНБ задължението да създаде и да поддържа електронна информационна система, съдържаща данни за номерата на банковите сметки и на платежните сметки с международен номер на банкова сметка (IBAN), водени от банки, платежни институции и дружества за електронни пари, титулярите на сметки и упълномощените да се разпореждат със сметките лица, действителните собственици на титулярите на сметки, наличие на запори по сметки, както и за лицата, наематели на сейфове в банки, и техните пълномощници. В разпоредбата на чл. 56а, ал. 2 ЗКИ законодателят е предвидил задължението за търговските банки, платежните институции и дружествата за електронни пари да предоставят на БНБ посочената информация най-малко веднъж седмично. В издадената по приложението на чл. 56а ЗКИ **Наредба № 12 на БНБ от 29 септември 2016 г. за регистъра на банковите сметки и сейфове**²⁵ е доразвито задължението на търговските банки да предоставят на БНБ информация и за физическите и юридически лица – наематели на сейф (арг. чл. 5, ал. 1, т. 1 и чл. 5, ал. 2, т. 1 от Наредба № 12 на БНБ).

За банката – наемодател на сейф, възниква и задължение за съдействие при предприемане на действия по принудително изпълнение срещу наемател на сейф от страна на публичен изпълнител. Разпоредбата на чл. 202, ал. 1 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (ДОПК)²⁶ предвижда, че запорът върху вземания на длъжника от банки се извършва чрез връчване на запорно съобщение на банките, като запорът се смята наложен от часа в деня на връчване на запорното съобщение на банката. Подлежат на запор всички видове банкови сметки, депозити, както и вложени вещи в трезори, включително съдържанието на касети и суми, предоставени за доверително управление от длъжника. Запорът се смята наложен спрямо третото задължено лице и банките от деня и часа на получаването на запорното съобщение. Що се отнася до самото принудително изпълнение, разпоредбата на чл. 262, ал. 1 ДОПК предвижда, че публичният изпълнител може да насочи изпълнението върху съдържанието на вложени ценности в публични и частни трезори, включи-

²⁵ Обн. ДВ, бр. 81 от 14 октомври 2016 г.; посл. изм. и доп., бр. 91 от 2021 г.

²⁶ В сила от 01.01.2006 г. обн. ДВ, бр. 105 от 29 декември 2005 г., посл. изм. ДВ, бр. 56 от 19 юли 2022 г.

телно и върху съдържанието в сейфове. Когато при отварянето на сейфа се установи, че в него се съхранява национална или чужда валута, тя се използва за погасяване на вземанията, с оглед на които е предприето принудителното изпълнение. В случай че в сейфа бъдат открити нумизматични ценности или бижута, както и произведения с художествена стойност, разпоредбата на чл. 262, ал. 3 ДОПК предвижда, че те се описват в протокол и се оставят на съхранение в банката до продажбата им²⁷.

От значение за надлежното изпълнение на основното договорно задължение на наемодателя-търговска банка по осигуряване на охрана и надзор над трезорното помещение са и изискванията, уредени в **Наредба № 8121з–444 от 3 май 2016 г. за организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и финансовите институции**, издадена от министъра на вътрешните работи и Управителния съвет на БНБ²⁸. С нея се предвиждат конкретните правила относно организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и финансовите институции и контролът по тяхното изпълнение (арг. чл. 1, ал. 1 от Наредбата). Заслужава да се посочи, че с § 4 от Преходните и заключителните разпоредби на наредбата се отменя предходната Наредба № I–171 от 2001 г. за организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и небанковите финансови институции²⁹, която е била подзаконовият нормативен акт, установяващ стандарт относно мерките на сигурност, които търговските банки и финансовите институции трябва да възприемат в хода на своята дейност. Разпоредбата на чл. 2 от действащата **Наредба № 8121з–444/2016 г.** предвижда, че в приложното ѝ поле попадат единствено банки и финансови институции. С оглед на договора за наем на сейф, предвидените в нея правила относно сейфове и трезорното помещение не намират приложение по отношение на други търговци, които по занятие или спорадично сключват тази търговска сделка, например превозвачи, хотели и др.

Разбира се, доколкото **Наредба № 8121з–444/2016 г.** е подзаконов нормативен акт, тя съдържа единствено доразвитие на предвиденото в разпоредбата на чл. 605, ал. 1 ТЗ законово задължение на наемодателя да държи сейфа в охраняемо помещение. Преди всичко, в Приложение № 3 към Наредбата е из-

²⁷ Законодателят по същество е възпроизвел разрешенията на отменената правна уредба по чл. 224 ДПК (отм.). За нея вж. по-подробно **Владимиров**, Иван. Търговско право, цит.сч., с. 376. Принудително изпълнение върху намиращите се в сейфа вещи е било възможно и при действието на ТЗ от 1897 г. (отм.), вж. повече в **Диков**, Любен. Търговско право, цит.сч., с. 608.

²⁸ Обн., ДВ. бр. 37 от 17 май 2016 г., без изм. и доп.

²⁹ Обн., ДВ. бр. 70 от 2001 г. Отменена с § 4 от Преходните и заключителните разпоредби на Наредба № 8121з–444 от 3 май 2016 г. за организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и финансовите институции – ДВ, бр. 37 от 17 май 2016 г., в сила от 21.05.2016 г.

вършена категоризация на сейфове в зависимост от степента на съпротива на сейфа срещу външни въздействия и посегателства. Възприетият критерий има значение при определяне на допустимата максималната стойност на ценностите и количеството пари, които могат да бъдат поставяни за съхранение в сейфа (арг. чл. 19, т. 1 от Наредбата). Също така са въведени и конкретни изисквания относно начина на изграждане на трезорното помещение и намиращите се в него съоръжения, обезпечаващи сигурността му, например стоманени врати, наличие на обходни коридори и др. (арг. чл. 9, т. 1–7 от Наредбата). Разпоредбата на чл. 19, т. 1–7 от Наредбата урежда конкретните изисквания за оборудване на трезорни помещения, сред които начините за охрана на вратата на стените, пода и тавана, наличие на паник-бутон във и пред помещението, камери за видео наблюдение и други. Заслужава да се отбележи, че в приложното поле на наредбата попадат всички трезорни помещения и сейфове на банките и финансовите институции, които те използват в хода на обичайната си дейност, в това число и онези от тях, предназначени за отдаване под наем³⁰.

Правното значение на всички тези технически изисквания по наредбата се изразява в това, че съдебната практика извършва преценката относно изпълнението на основното задължение на банката-наемодател по чл. 605, ал. 1 ТЗ да предостави ползването на сейф в охраняемо помещение тъкмо в светлината на установените в чл. 9 и чл. 19 от наредбата изисквания за начина на оборудване на трезорното помещение и на инсталираните в него съоръжения – *Решение № 197081 от 20.08.2017 г. на CPC по гр. д. № 58518/2015*³¹. Друг съдебен състав, постановил *Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на възз. IV-в състав на Софийски градски съд*, е имал случай да изтъкне, че с разпоредбите на чл. 9 и чл. 19 от отм. Наредба № I–171 от 02.07.2001 г., които съответстват по съдържание на чл. 9 и чл. 19 от понастоящем действащата наредба, са регламентирани минималните изисквания, на които следва да отговарят трезорните помещения и намиращите се

³⁰ Подобен извод може да се поддържа с оглед разпоредбата на чл. 27, т. 2 от Наредбата, която предвижда, че при транспорт на пари и ценности в използвания специализиран брониран автомобил следва да бъде обособен сейф със съответната степен на съпротивление. С други думи, изискванията на Наредбата намират приложение дори и спрямо сейфовете, които физически не се намират в охраняемото помещение, а така попадат и извън приложното поле на договора за наем на сейф.

³¹ Независимо че в голямата си част съдебната практика е формирана при действието на Наредба № I–171 от 2001 г. за организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и небанковите финансови институции (отм.), считам, че възприетите разрешения на съда не са изгубили своята актуалност. Отменената и действащата наредба имат сходен обхват на действие, а относно начина на оборудване на трезорното помещение и на сейфовете съдържат съпадаща си правна уредба, доколкото предвижданията на чл. 19 от Наредба № I–171 от 2001 г. за организацията и контрола по обезпечаването на сигурността на банките и небанковите финансови институции (отм.) съответстват на разпоредбата на чл. 19 от Наредба № 8121з–444/2016 г.

в тях рафтове и сейфове. Все в този дух в **Решение № 4206 от 07.06.2013 г. по гр. д. № 9089/2012 г. на Софийски градски съд** съдебният състав е приел, че предвидените в **Наредба № 8121з–444/2016 г.** изисквания относно организацията и оборудването на трезорното помещение уреждат минималния стандарт на дължимата грижа, която банката, оперираща трезора, следва да полага. В същия смисъл е и **Решение № 166 от 4.05.2017 г. на ОС – Велико Търново по ч. т. д. № 92/2016 г.**, където решаващият състав е определил като „сериозен пропуск“ липсата на съответствие между изградената организация на охраната на сейфовете в конкретната банка и изискванията на **Наредба № 8121з–444/2016 г.**

Банката-наемодател е длъжна да удостовери изпълнението на изискванията, предвидени в чл. 9 и чл. 19 от наредбата. Разпоредбата на § 6, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби предвижда, че изпълнението на изискванията се удостоверява с протокол за охранително обследване на обектите на банките и небанковите финансови институции, изготвен от компетентните длъжностни лица. Въз основа на този протокол се издава удостоверение от съответното районно полицейско управление – **Решение № 4206 от 07.06.2013 г. по гр. д. № 9089/2012 г. на Софийски градски съд**. При наличие на правен спор относно това дали е изпълнение на задължението на банката да охранява трезорното помещение, непредставянето на протокола по § 6, ал. 1 ПЗР на Наредбата е било достатъчно основание за съдебния състав по делото да приеме, че изискванията на чл. 9 и чл. 19 от Наредбата не са спазени, така **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на Върх. IV-в състав на Софийски градски съд**.

В тази връзка заслужава обаче да се изтъкне, че не всяко неизпълнение на задължението да се осигури неприкосновеност на трезорното помещение е достатъчно основание за ангажиране на отговорността на банката – заемодател. Необходимо е то да се е отразило върху задълженията, поети по конкретния договор за наем на сейф – **Решение № 166 от 4.05.2017 г. на ОС – Велико Търново по ч. т. д. № 92/2016 г.** В същия дух е и **Решение № 126 от 7.04.2017 г. на ОС – Велико Търново по ч.т.д. № 97/2016 г.** По делото е безспорно установено, че е бил извършен грабеж в трезорното помещение на банката. Спорно е дали ищецът-наемател на сейф е претърпял вреди от така извършения грабеж. От една страна, съдебният състав е установил наличието на „известни нарушения при осъществяването на достъпа до трезорното помещение“ от страна на заемодателя. Това обстоятелство съставлява неточно изпълнение на задължението за предприемане на всички необходими мерки за обезпечаване на сигурността на сейфовете, каквито съответстват на грижата на добрия търговец по смисъла на чл. 302 ТЗ. Същевременно, с протокол за оглед на банковия сейф на ищеца е установено, че няма следи от външно въздействие, като наестият от ищеца е бил заключен и е останал непокътнат при

извършване на грабежа. С оглед на това е прието, че твърдението на ищеца за липса на поставените в сейфа вещи не се подкрепя от събраните по делото доказателства. С други думи съдът намира, че след като допуснатите пропуски при организацията на охраната на трезорното помещение не са се отразили върху надлежното изпълнение на задължението по конкретния договор за наем на сейф, няма основание да бъде ангажирана отговорността на банката. В същия смисъл е имал случай да се произнесе и състав на ВКС в *Решение № 7 от 14.02.2011 г. на ВКС по т.д. № 283/2010 г., II т.о, докладчик съдията Марио Бобатинов*, с което е констатиран взлом в трезорното помещение, но наетият от ищеца сейф е останал незасегнат от последвалия грабеж и е бил без следи от насилствено въздействие върху него.

IV. Отговорност на наемодателя на сейф

1. Носи ли банката-наемодател на сейф отговорност за неизпълнение на договора и когато е изпълнила минималните изисквания по Наредба № 8121з–444/2016 г.?

Дискусивно е налице ли е основание за ангажиране на отговорността на банката-наемодател на сейф, когато са били изпълнени предвидените в наредбата изисквания, но въпреки това поради определени обстоятелства (напр., кражба или грабеж) е нарушена целостта на сейфа и поставените в него вещи липсват.

Съдебната практика по този въпрос е колеблива. В част от съдебните решения се приема, че смисълът от сключването на договор за наем на сейф е в това да се осигури защита на наетия сейф, в който обичайно се съхраняват пари, ценности и важни за наемателя документи, поради което наемодателят е длъжен да предприеме адекватни охранителни мерки, за да предотврати преодоляването на неприкосновеността на сейфа. В съдържанието на това задължение се включва предоставяне на контролиран достъп на наемателя до сейфа и същевременно препятстване на неразрешения достъп на трети лица до охраняемото помещение и в частност до сейфа на наемателя. Тъкмо въпросът дали банката-наемодател на сейф е предприела необходимото, за да препятства достъпа на тези лица до трезора, а оттам и до сейфа и до поставените в него вещи, има най-голямо практическо значение – *Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130/2018 г. на възз. IV-в състав на Софийски градски съд*.

Други съдебни състави изхождат от разбирането, че когато договорът е с необявено пред наемодателя съдържание на вложеното в сейфа, наемодателят не носи отговорност. Според съдебния състав, постановил *Решение от 30.07.2009 г. по д. № 137/2009 г. на Окръжен съд – Благоевград*, след като наемателят е приел да сключи „закрит договор за банкова касета с необявена

стойност ..., не може да претендира от ответната банка заплащане на обезщетение за претърпяната от него загуба“. В същия смисъл е и **Решение от 30.07.2015 г. по гр. д. № 49386/2013 г. на Софийски районен съд**, в което е прието, че банката не следва да отговаря за неизпълнение на задълженията по договор за наем на сейф, сключен при необявено съдържание.

Струва ми се, че това разбиране не е в унисон с действащата правна уредба на договора за наем на сейф. Законодателят не провежда разлика в обема и в съдържанието на отговорността на наемодателя на сейф в зависимост от това дали договорът е сключен с обявено или с необявено съдържание на вложено-то в сейфа. Не може да се отрече, че сключването на договор за наем на сейф с обявено съдържание е рядко явление, тъкмо защото наемодателят знае какви са поставените вещи и при кражбата им дължи да възстанови пълната им равностойност. Въпреки това няма основание да се приеме, че отговорността на наемодателя на сейф е *a priori* изключена, щом договорът е с необявено съдържание. Напротив, възприемането на това виждане означава да се отрече обвързващият характер на правното задължение на наемодателя на сейф да държи същия в охраняемо помещение с контролиран достъп (арг. чл. 605, ал. 1 ТЗ), и наемателят да бъде изцяло лишен от правна защита. Всъщност, това означава, че задължението на наемодателя престава да бъде правно задължение, което едва ли може разумно да се поддържа *de lege lata*. Подобен извод е чужд и на правната доктрина, която единодушно приема, че наемодателят на сейфа носи договорна отговорност за неизпълнението на това задължение³².

В съдебната практика преобладава разбирането, че отговорността на наемодателя може да бъде ангажирана, независимо от това дали договорът е с обявено или с необявено съдържание на вложеното в сейфа. Конкретен израз на това виждане може да се открие например в **Решение № 618 от 31.03.2017 г. на СГС по т. д. № 2917/2016 г.**, по което съдебният състав изрично е приел, че „... без значение е дали договорът за наем на сейф е с обявено или необявено пред наемодателя съдържание на вложеното. Липсата на обявено съдържание на вложеното не освобождава наемодателя от отговорност за претърпените от наемателя вреди от неизпълнение на договора, включително ненадлежащото охраняване на вложеното и неговата кражба. ТЗ не предвижда такава последица от необявяването на съдържанието на вложеното, нито има уговорки в този смисъл по договора между страните.“ Макар и не толкова категорично, но все в този дух е и **Решение № 1825 от 19.11.2012 г. на САС по в. гр. д. № 656/2010 г.** По делото е установено, че

³² И в правната доктрина се възприема разбирането, че наемодателят на сейф носи договорна отговорност без значение дали договорът е сключен с обявено или с необявено съдържание, така **Русчев, Иван**. Правна същност на договора за банкова касетка, цит. съч., с. 33; **Герджиков, Огнян**. Търговски сделки, цит. съч., с. 343; **Владимиров, Иван**. Търговско право, цит. съч., с. 376 и др.

договорът за банков сейф е с необявено съдържание и между страните не е уговорен способ, по който да се определи размерът на обезщетението за неизпълнение. Поради това, приема съставът, предявеният иск следва да се уважи до реално доказаните в производството вреди, които са в пряка и непосредствена причинно-следствена връзка с неизпълнението и са били предвидими. С други думи, съдът прилага разпоредбата на чл. 82 ЗЗД, уреждаща границите на договорната отговорност, спрямо процесния договор за наем на сейф.

2. Допустимо ли е банката-наемодател на сейф да се позове на непреодолима сила като основание за освобождаване от отговорност по договора за наем на сейф?

В разпоредбата на чл. 454 (отм.) ТЗ законодателят изрично беше възложил отговорност на банката и ако вложеното в сейфа погине поради непреодолима сила, което правната доктрина от този период оценява като изключение от общите правила на гражданската отговорност³³. С преуреждането на този договор като наем на сейф през 2006 г. в разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ (в сила от 01.01.2007 г.) правило в този смисъл не е предвидено. Това законодателно разрешение повдига въпроса за приложението на института на непреодолимата сила по чл. 306 ТЗ във връзка с възможността за освобождаване от отговорност на наемодателя на сейф за неизпълнение на задълженията му по договора.

Отделни съдебни решения, сред които *Решение от 30.07.2009 г. по д. № 137/2009 г. на Окръжен съд – Благоевград*, изрично допускат с клауза в общите условия банката-наемодател да изключи отговорността си за вреди, причинени при непреодолима сила, престъпни посегателства и др., когато е изпълнила точно задълженията си. В свое *Решение № 6 от 27.02.2013 г. по т.д. № 1028/2011 г., I т.о. ТК* състав на ВКС е имал случай да приеме, че грабежът би могъл да се разглежда като събитие от извънреден характер по смисъла на чл. 306, ал. 2 ТЗ. При наема на сейф, наемателят сключва договора с цел защита на вещите в сейфа от посегателства на трети лица, поради което евентуалният грабеж не е събитие, което е непредвидимо при сключването на договора. Непредотвратимост би била налице, ако наемодателят е изпълнил всички уговорени между страните условия за защита на сейфа, като е предприел мерките, произтичащи от задължението да действа с грижата на добрия търговец. В случай че задължението е изпълнено с грижата на добрия търговец, но охраната на помещението и сейфа е преодоляна, наемодателят би могъл да бъде освободен от отговорност, ако конкретните факти и обстоятелства обосновават извод за непредотвратимост на осъщественото посегателство.

³³ Вж. по-подробно **Владимиров, Иван**. Търговско право, цит. съч., с. 376. Също и **Бобатинов, Марио**. Банково право, цит. съч., с. 146.

В преобладаващия брой случаи обаче съдебната практика не е склонна да разглежда извършената кражба или грабеж като проявление на непреодолимата сила по смисъла на чл. 306, ал. 2 ТЗ. В този дух в **Решение № 394 от 26.02.2015 г. на САС по в.гр.д. № 4956/2014 г.** решаващият състав е приел, че доколкото договорът за наем на сейф е уреден като търговска сделка, в тежест на банката е при изпълнение на задълженията ѝ по договора да положи грижата на добрия търговец и да осигури най-съвременната охранителна техника в трезорното помещение. Предвид предназначението на банковия трезор да служи за съхраняване на ценности, грабежът и кражбата следва да се считат за очаквана и предвидима последица, което изключва определянето им като случайно събитие или непреодолима сила. Както посочва първоинстанционният съд в **Решение от 22.01.2016 г. по гр.д. 51183/2014 г. на Софийски районен съд**, кражбата от сейф не представлява непреодолима сила, тъй като наемодателят е бил длъжен да предвиди подобно незаконно проникване в трезора и да вземе всички необходими охранителни мерки, за да го предотврати. Начинът на осигуряване на тази защита е поначало без значение. Тя може да се осъществява чрез денонощна физическа охрана в трезора и/или чрез съответните технически средства за наблюдение и известяване. От значение е единствено крайният резултат, а именно достъп до сейфа да има само наемателят. Все в този дух с **Решение № 4206 от 07.06.2013 г. по гр.д. № 9089/2012 г. на Софийски градски съд** се приема, че в тежест на наемодателя е да докаже обстоятелствата, които изключват отговорността му поради невъзможност за изпълнение, която не може да му се вмени във вина поради проявлението на непреодолима сила по смисъла на чл. 306, ал. 2 ТЗ. Според решаващия състав противозаконното проникване в помещението на трезора не представлява непреодолима сила. Интерес пораждат и мотивите на **Решение № 2614 от 14.04.2014 г. на СГС по гр. д. № 9737/2013 г.**, с което съдебният състав също е имал случай да обсъди дали грабежът представлява проявление на непреодолимата сила. В отговора на исковата молба банката-ответник изтъква, че трезорът е изграден съобразно изискванията на **Наредба № 8121з–444/2016 г.** и че е установен еднакъв стандарт на защита за всички офиси на банката, които предлагат сключване на договор за наем на сейф. Решаващият съдебен състав приема, че това обстоятелство следва да се оценява по-скоро в ущърб на ответника, доколкото наличието на уеднаквен стандарт за защита предполага знание у повече лица относно механизма, технологията и процедурата на охрана, които банката поддържа. Едно от важните условия за ефективност на защитата е осигуряване на висока степен на нейната секретност, с оглед на което съдът приема, че като е подходила стандартно към организацията на охраната, банката-ответник всъщност е действала небрежно и в разрез с динамиката на обществените отношения в тази област. Като взема предвид, че неизменна част от всеки грабеж е подготовката, свързана със събиране и анализ на информация за организа-

цията на охраната, съставът приема, че банката не е диференцирала способите и средствата за защита и не е излязла извън така установения стандарт, за да ограничи вероятния кръг от лица, които разполагат с тази информация. Това обстоятелство дава основание на състава да приеме, че банката е действала небрежно и не е положила грижата на добрия търговец по договора за наем на сейф, съответно в процесния случай не е налице основание за освобождаване от отговорност при условията и по реда на чл. 306 ТЗ.

В този ред на мисли внимание заслужава един оригинален опит в съдебната практика да се приложи институтът на непреодолимата сила, но в същото време да се даде и защита на ищеца-наемател на сейф, претърпял вреди от грабеж с разбиване на наетия от него сейф – **Решение № 31863 от 10.05.2018 г. по гр.д. № 31499/2015 г. на Софийски районен съд**. По конкретното дело е установено, че поставените в сейфа вещи са отнети при извършен грабеж в трезорното помещение. Наемателят предявява осъдителен иск за връщане на паричната равностойност на движимите вещи по чл. 57, ал. 2, изр. второ ЗЗД във вр. с чл. 55, ал. 1, предл. трето ЗЗД и във вр. с чл. 89 ЗЗД. В отговора на исковата молба банката-наемодател противопоставя възражение за наличие на непреодолима сила и иска да бъде освободена от отговорност. Съдът приема, че елементът „непредотвратимост“ от фактическия състав на непреодолимата сила по чл. 306, ал. 2 ТЗ би бил налице, ако наемодателят е изпълнил всички уговорени между страните условия за защита на сейфа и ако е предприел мерките, произтичащи от грижата на добрия търговец, които са възможни и мислими съобразно развитието на науката и техниката към датата на извършване на грабежа. Въз основа на събраните по делото доказателства съдът приема, че ответникът-наемодател е положил дължимата грижа, но начинът на извършване на грабежа – чрез заглушаване на алармената система и разместване на таванните плоскости, обосновава наличието на непреодолима сила. Съставът посочва, че по-нататъшното изпълнение на задължението на наемодателя е станало невъзможно и поради това договорът следва да се счита за прекратен по арг. чл. 89 ЗЗД. В решението се посочва, че това обстоятелство е и основание наемателят да получи от контрахента си онова, което е дал, а според състава това са вещите, поставени в сейфа, по арг. от чл. 57 ЗЗД. Доколкото обаче вещите липсват, съдът присъжда тяхната равностойност и по същество уважава претенцията на наемателя. С **Решение № 5015 от 04.07.2019 г. по в.гр.д. № 15148/2018 г. на възз.ІІ-б състав на Софийски градски съд**, въззивният съд се присъединява към преобладаващото виждане, че грабежът не представлява проявление на непреодолима сила и поради това отменя решението на първоинстанционния съд като неправилно. С **Определение № 29 от 05.02.2020 г. по т.д. № 52/2020 г. на Върховен касационен съд, 2-ро търг.отделение** е отхвърлено искането за допускане до касационно обжалване на решението на въззивния съд.

Струва ми се, че решението на първоинстанционния съд разкрива още един случай на неправилно приложение на материалния закон. Съставът квалифицира грабежа като проявление на непреодолима сила, само за да обоснове автоматичното прекратяване на правоотношението по договора за наем на сейф на основание чл. 89 ЗЗД и възникването на задължение за реституция като израз на недопустимостта за неоснователно обогатяване (арг. чл. 57 във вр. с чл. 55, ал. 1 ЗЗД). При тази правна квалификация първата инстанция явно достига до извода, че наемателят може да получи пълната равностойност на поставените в сейфа вещи, предмет на грабежа. Проблемът е в това, че поставените в наетия сейф вещи не са „получени“ по смисъла на чл. 55, ал. 1, изр. първо ЗЗД от наемодателя, с оглед на което и „не се дължи връщане на определена вещ, която да е погинала след покана или ако получателят я е отчуждил или изразходвал след като е узнал, че я държи без основание“ по смисъла на чл. 57 ал. 2 във вр. с ал. 1 ЗЗД. Видно е, че не са налице елементите на фактическия състав по чл. 57 ал. 2 във вр. с ал. 1 ЗЗД, за да се дължи връщане на определена вещ. Макар да упражнява фактическата власт върху сейфа, наемодателят не е „получил“ поставените в сейфа вещи, не е имал и няма физически достъп до тях, а поначало няма представа дали сейфът се използва и какво е съдържанието му към момента на осъществяване на грабежа. Нещо повече, действащата правна уредба на договора, поместена в разпоредбите на чл. 605–606а ТЗ, дава основание институтът да се разглежда като разновидност на договора за наем, а не на правилния влог. Онова, което наемодателят е получил от наемателя по договора, е дължимата наемна цена за използването на сейфа, а не държането на самите вещи. В този смисъл ми се струва, че разпоредбите на чл. 57 ЗЗД във вр. с чл. 55, ал. 1 ЗЗД не представляват годно правно основание за получаване на паричната равностойност на отнетите чрез грабежа вещи, поставени в разбития сейф.

И все пак, противоречието в съдебната практика относно приложението на непреодолимата сила по смисъла на чл. 306, ал. 2 ТЗ спрямо договора за наем на сейф изглежда като че ли е по-скоро привидно. В обсъденото по-горе **Решение № 6 от 27.02.2013 г. по т.д. № 1028/2011 г., I т.о. ТК на ВКС** касаещионната инстанция изяснява предпоставките, при които наемодателят може да бъде освободен от отговорност поради проявлението на непреодолима сила. Преди всичко, ВКС изследва дали наемодателят е положил грижата на добрия търговец, което включва предприемане на всички необходими мерки за препятстване на достъпа на неоторизирани лица до помещението и до сейфа, както и на мерки за защита от въздействие върху помещението и сейфа, които биха могли да имат за резултат нахърняване на неприкосновеността на сейфа и неговото съдържание. За да се приложи разпоредбата на чл. 306 ТЗ, необходимо е конкретните факти и обстоятелства по делото да обосновават извод за непредотвратимост на осъщественото посегателство, както с оглед

на предприетите мерки при изпълнението на договора, така и към момента на настъпване на събитието. На следващо място наемодателят следва да се позове изрично на непреодолимата сила чрез правоизключващо възражение в този смисъл. Възражението на ответника-наемодател следва да бъде обвързано с фактите и обстоятелствата, на които той се позовава за освобождаването си от отговорност, за да се квалифицира като конкретно възражение по чл. 306 ТЗ срещу предявения иск за изпълнение или за заплащане на обезщетение за вредите от неизпълнението. Бланкетното твърдение от страна на ответника за точно изпълнение на задълженията по договора не може да бъде приравнено по правните си последици на възражение за освобождаване от отговорност поради наличие на непреодолима сила.

Казуалната съдебна практика, формирана след постановяване на **Решение № 6 от 27.02.2013 г. на ВКС по т.д. № 1028/2011 г., I т.о. ТК**, като цяло е в унисон с правните изводи в него. Преобладаващата част от съдебните състави изследва наличието на предпоставките, които ВКС приема като *conditio sine qua non* с оглед приложението на правилата относно непреодолимата сила по чл. 306, ал. 1–5 ТЗ, а именно дали ответникът изрично е направил правоизключващо възражение в този смисъл и дали фактите и обстоятелствата по конкретния казус дават основание да се изключи отговорността на наемодателя на сейф. Същият подход е възприет и в **Решение № 758 от 06.02.2017 г. на СГС по гр.д. № 4623/2015 г.** В светлината на уредените в разпоредбата на чл. 306, ал. 2 ТЗ елементи от фактическия състав на непреодолимата сила се приема, че кражбата като действие на трето лице действително има извънреден характер, но предвид предназначението на наетия обект за съхранение на вещи на значителна стойност и предвид задължението на банката да осъществява охрана на сейфовете, това събитие е предвидимо. Съдът допуска в този случай да е налице непредотвратимост, която да обоснове приложението на чл. 306, ал. 2 ТЗ, но само при условие, че наемодателят е взел всички уговорени в договора, предписани и познати към онзи момент мерки в бранша, науката и техниката за предотвратяване на посегателствата на трети лица върху съдържанието на сейфовете. В същия смисъл е и най-новата съдебна практика, изразена в **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в.гр.д. № 130/2018 г. на възз. IV-в състав на Софийски градски съд**. Съставът изрично допуска наемодателят да бъде освободен от отговорност при условията на чл. 306, ал. 2 ТЗ, но с оглед конкретния казус намира, че установените по делото факти и обстоятелства не обосновават извод за непредотвратимост на общественото посегателство. Актуален пример за подобна преценка по същество дали е положена грижата на добрия търговец при изпълнение на задължението за осигуряване на охрана на трезорното помещение може да се открие в **Решение № 147540 от 21.06.2019 г. на СРС по гр.д. № 47175/2011 г.** Съдебният състав изхожда от разбирането, че кражбата и грабежът не са събития, които банката

да не е в състояние да предвиди, като се вземе предвид предназначението на сейфове да съхраняват ценности. А създадената от банката-наемодател организация за обезпечаване на сигурността е преценена като недостатъчна за гарантиране на неприкосновеността на сейфове.

3. Обемът на отговорността на наемодателя на сейф

3.1. Наемодателят на сейф носи договорна отговорност за неизпълнение на задълженията си да охранява помещението, в което се намират сейфове и да осуети непозволения достъп на трети лица. Поначало, той отговаря по правилата на чл. 82 ЗЗД за всички предвидими имуществени вреди, доколкото са пряка и непосредствена последица от неизпълнението³⁴.

Наред с това, съобразно задължителните тълкувателни указания, дадени в *Тълкувателно решение № 4 от 29.01.2013 г. по т.д. № 4/2012 г., ОСГТК на ВКС* претърпените от неизпълнение на договорно задължение неимуществени вреди подлежат на обезщетяване при прилагане по аналогия на разпоредбата на чл. 52 ЗЗД. Безпротиворечиво във формираната до момента съдебна практика се приема, че обезщетението за неимуществени вреди следва да репарира претърпените болки, страдания, както и накарънените лични права и интереси към момента на възникването на правото, но и като се съобразят новонастъпилите обстоятелства – *Решение № 265296 от 9.08.2021 г. на СГС по в. гр. д. № 12400/2020 г.*³⁵ Съдът трябва да вземе предвид икономическата конюнктура, за да осигури съответствието на размера на това обезщетение със социалната справедливост и за да може размерът му да компенсира адекватно претърпените неимуществени вреди. Обезщетението за неимуществени вреди се присъжда не за абстрактни, а за конкретно претърпени физически и психически болки и страдания, неудобства и всякакви други негативни изменения в този аспект, които са пряка и непосредствена последица от увреждането.

Конкретен израз на тези основни положения при тълкуване и прилагане на разпоредбата на чл. 52 ЗЗД по спорове, произтичащи от договор за наем на сейф, може да се открие в *Решение № 2614 от 14.04.2014 г. на СГС по гр. д. № 9737/2013 г.*, където е прието, че кражбата или грабежът представляват „стресиращ фактор, който не е необходимо да бъде диагностициран с намерса на вещи лица, това е жителски известно обстоятелство“. Според съда е налице внезапност и неочакваност на това посегателство срещу имуществото на пострадалия наемател на сейф, което на свой ред е фактор, водещ до негативни промени в душевното състояние на ищеца, подлежащи на обезщетяване.

³⁴ За обезщетяването на вреди при договорната отговорност вж. **Цонева**, Силвия. Обезщетението за вреди при договорната отговорност. София: НБУ, 2021, с. 26 и сл.

³⁵ С цитираното решение съставът е присъдил обезщетение за неимуществени вреди поради това, че ответникът – частен съдебен изпълнител не е вдигнал своевременно запора върху банковите сметки и върху наетия от длъжника сейф.

С *Решение № 2614 от 14.04.2014 г. на СГС по гр. д. № 9737/2013 г.* е било присъдено обезщетение за неимуществени вреди, тъй като безспорно е било установено, че „загубата на спестяванията (поставени в сейфа и отне-ти вследствие на кражба – бел. авт.) изцяло нарушава плановете на ищцата“, изразяващи се в закупуване на жилище със спестените средства и последващо сключване на граждански брак. Решаващият съдебен състав дори приема, че „дългогодишната дейност по спестяване на парични средства е термини-рана в един момент, обезсмислен е реално живота на ищцата в последните години“. Според съда неблагоприятните душевни последици у наемателя на сейфа са в причинна връзка с неизпълнението на договорното задължение на банката да опази неприкосновеността на сейфа. За да определи размера на обезщетението за неимуществени вреди, съставът изследва единствено дали е доказано обстоятелството, че вследствие на кражбата наемателката на сейфа е претърпяла неблагоприятни изменения в душевното и психическото си състояние. Съдът изрично посочва, че точният размер на откраднатата парична сума е без значение за определянето на обезщетението по чл. 52 ЗЗД. В този дух е и *Решение № 5015 от 04.07.2019 г. по в. гр. д. № 15148 б/2018 г. на Възз. II-б. състав на Софийски градски съд*, в което се приема, че поради кражбата на намиращите се в сейфа вещи ищецът-наемател на сейф претърпява неблагоприятни емоционални и телесни изменения, изразяващи се в тревога и нервно разстройство, както и в рязка промяна на телесното тегло и присъжда обезщетение за неимуществените вреди.

Вижда се, че казуалната съдебна практика е в унисон със задължителните тълкувателни указания, изразени в *Тълкувателно решение № 4 от 29.01.2013 г. по т.д. № 4/2012 г., ОСГТК на ВКС*. Съставите извършват конкретна фактическа преценка, за да установят какъв е справедливият размер на обезщетението за неимуществени вреди при всеки отделен случай на грабеж или кражба на вещи от наетия сейф.

3.2. В отделни случаи с клауза в общите условия наемодателят се задължава да отговаря за неприкосновеността на сейфа и за вложените в него вещи в предварително определен от него стойностен обем, например до 10 000 или 20 000 лева. Съдебната практика е имала случай да се занимава с въпроса относно правното значение и действието на тази клауза. В отделни решения, сред които *Решение № 369/18.07.2011 г. на Благоевградския окръжен съд, постановено по в. т. дело № 503/2011 г.*, недопуснато до касационно обжалване с *Определение № 971 от 28.12.2012 г. на ВКС по т. д. № 1145/2011 г., II т. о., ТК*, се приема, че предварително определената по този начин парична сума представлява неустойка и в случай на отнемане на вещите поради взломна кражба или грабеж наемателят може да поиска от контрахента си плащането ѝ. По сходен казус, разрешен с *Решение № 4480 от 17.06.2013 г.*

на СГС по в. гр. д. № 12119/2012 г., недопуснато до касационно обжалване с *Определение № 240 от 23.04.2014 г. на ВКС по т. д. № 3551/2013 г., II т. о., ТК*, съдебният състав е възприел противоположно тълкуване в смисъл, че тази клауза не разкрива правните белези на неустойка, а е по-скоро израз на предвидената в разпоредбата на чл. 94 ЗЗД възможност да се измени обемът на отговорността между страните. Съставът изтъква, че неустойката представлява форма на договорна отговорност, при която размерът ѝ е предварително определен или определяем, докато в конкретния казус е налице отговорност, ограничена до определен размер. С други думи, наличието на подобна клауза не установява неустойчно задължение и не освобождава ищеца-наемател от необходимостта да докаже вида и размера на претърпените от него вреди в конкретния случай. В същия смисъл се е произнесъл съдът и с *Решение № 1623 от 23.02.2016 г. по гр. д. № 15031/2015 г. на Софийски градски съд*. Преобладаващо, в съдебната практика се приема, че предвиденият в общите условия лимит на отговорността на банката е обусловен именно от спецификата на договора за наем на сейф с необявено съдържание – *Решение № 4206 от 7.06.2013 г. на СГС по в. гр. д. № 9089/2012 г.* Заслужава да се отбележи, че понастоящем, през 2022 г., повечето общи условия към договора за банков сейф не включват клауза, съдържаща подобно ограничаване на отговорността до фиксирана сума, вероятно тъкмо поради „опасността“ съдебен състав да ѝ придаде правното значение на неустойка и да освободи наемателя на сейф от необходимостта да доказва претенцията си за претърпените от него имуществени вреди по основание и размер.

V. Проблеми, свързани с доказването в производството по предявен иск от наемателя на сейф за обезщетяване на вреди от разбиване на сейфа

В съдебната практика липсва единомислие относно обстоятелствата, които ищецът-наемател на сейф следва да установи за успешното провеждане на иска си срещу наемодателя. В някои съдебни решения, сред които *Решение № 941 от 17.03.2016 г. по гр. д. № 1020 / 2013 г. на Районен съд – Гоце Делчев*, се приема, че когато се касае за наем на сейф с необявено съдържание по смисъла на чл. 605 ал. 2 ТЗ, ищецът има задължението да докаже единствено факта на поставянето на вещи или парични средства в наетия банков сейф, но не и да доказва размера на средствата, оставени за съхранение, респективно вида и стойността на вложените в сейфа вещи. Това следва от естеството на договора за наем на сейф с необявено съдържание. Според състава, в случаите когато на наемателя не е възложено договорно задължение да обяви пред банката съдържанието на сейфа, за да бъде ангажирана отговорността на банката за неизпълнение на задължението да осигури неприкосновеността на наетия сейф,

ищецът следва да докаже две обстоятелства: (1) че „наистият сейф е бил действително ползван и в него наистина са поставени парични средства и други вещи“ и (2) че „е имал реалната възможност да вложи средства и вещи на такава стойност, каквато претендира“. Съставът свежда доказателствената тежест за ищеца-наемател на сейф само до изброените обстоятелства с аргумента, че „в противен случай на ищеца ще бъде възложено задължение да установява факти, за които не е поемал договорно задължение да доказва и които не е длъжен дори да обявява по силата на самия договор за наем на сейф, при това след настъпили обстоятелства (разбиване на сейф и кражба), за които той няма вина, а отговорността за проявлението на които лежи изцяло върху банката“. Съдът оценява като „лишено от правна логика и в противоречие с целите и смисъла“ на договора за наем на сейф с необявено съдържание да се очаква от наемателя на сейф да разкрива съдържанието му и да доказва какво и на каква стойност е поставил в него, за да бъде обезщетен за вредите от това, че банката не е осигурила неприкосновеността на сейфа му и не е опазила съдържанието му. В съдържанието на договора за наем на сейф наемодателят-банка е следвало да предвиди задължение за наемателя за обявяване на вложените в сейфа вещи и за доказване на тяхната стойност като условие за изплащане на обезщетение в случаите на установен неоторизиран достъп или друго посегателство, каквото е и кражбата. Когато едно лице е вложило вещи в нает сейф и е заплатило наем за да бъдат опазени тези вещи, но банката не е изпълнила задължението си да гарантира неприкосновеността им и вещите бъдат откраднати, „елементарната договорна справедливост изисква това оцетено по вина на банката лице да бъде обезщетено, доколкото това е логична правна последица на неизпълнението“. Нещо повече, съставът застъпва разбирането, че възлагането на доказателствена тежест върху наемателя на сейф по договор с необявено съдържание противоречи на правната логика, води до неравнопоставеност между страните и създава условия по-скоро за неправомерно и несправедливо освобождаване от отговорност на кредитните институции, отколкото за злоупотреби от страна на оцетените лица-наематели на банков сейф.

Заслужава да се отбележи, че възприетото в **Решение № 941 от 17.03.2016 г. по гр. д. № 1020 / 2013 г. на Районен съд – Гоце Делчев** разбиране не е изолирано. По повод на друг случай, при който с клауза в общите условия към договор за наем на сейф с необявено съдържание е посочено, че банката отговаря за неприкосновеността на сейфа и за вложените в него вещи до размера на 10 000 евро, с **Решение № 969 от 19.03.2011 г. на РС – Гоце Делчев по гр. д. № 1200/2010 г.** е прието, че е в тежест на банката да докаже, че ищецът-наемател на сейф не е съхранявал в сейфа откраднатите вещи. И по това дело съдебният състав приема, че на ищеца не следва да се възлага доказателствената тежест да установи какви са били видът, съдържанието и стойността на съхраняваните в сейфа вещи. За да подкрепи това свое разбиране, съдът тълкува

клаузата от общите условия като уговорка за неустойка и оттук приема, че по същество банката се е съгласила да отговаря в посочения размер безусловно, при наличие на юридически факт, ангажиращ нейната отговорност, а именно извършена кражба от сейф. По този начин съдът обосновава и възприетото от него разбиране, че ищецът-наемател е освободен от нуждата да доказва конкретния размер на претърпените от него вреди. Първоинстанционното решение е потвърдено от въззивната инстанция (**Решение № 369/18.07.2011 г. на Благоевградския окръжен съд по в. т. дело № 503/2011 г.**), а с **Определение № 971 от 28.12.2012 г. на ВКС по т. д. № 1145/2011 г., II т. о., ТК** не е допуснато касационно обжалване.

Съдебната практика е имала случай да изрази и по-различно разбиране относно нуждаещите се от доказване факти по искове на наемателя за обезщетяване на вреди от неизпълнение на задълженията на наемодателя по договора за наем на сейф. В **Решение № 4206 от 07.06.2013 г. по гр. д. № 9089/2012 г. на Софийски градски съд** е прието, че наред с необходимостта да се установи съществуването на непрекратен договор за наем на сейф, ищецът трябва да докаже при условията на пълно и главно доказване идентичността на вещите и паричните суми, факта на поставянето им в сейфа, както и по несъмнен начин да установи неправомерното отнемане на съдържанието на сейфа – **Решение № 32 от 17.04.2015 г. по гр. д. № 34/2015 г. на Апелативен съд – Бургас**.

Струва ми се, че тъкмо второто разбиране заслужава подкрепа, доколкото то е изцяло в унисон с разпоредбата на чл. 154, ал. 1 ГПК, уреждаща разпределението на доказателствената тежест в гражданския процес. Известно е, че всяка страна носи тежестта на доказване относно тези факти, от които извлича изгодни за себе си правни последици³⁶. С други думи, за успешното провеждане на осъдителния иск ищецът-наемател на сейф трябва да докаже, че към момента на кражбата или грабежа в разбития сейф са се намирали тъкмо конкретните вещи, които твърди, че са били противоправно отнети. Няма съмнение, че това са изгодни за ищеца факти, които съдът при липса на оборима презумпция не може да презюмира като настъпили, а те следва да бъдат доказани от страната, която основава на тях своите искания или възражения (арг. чл. 154, ал. 1 ГПК). Законодателят не е предвидил каквито и да било специфични ограничения относно вида на допустимите доказателствени средства, които ищецът-наемател на сейф може да използва, за да формира убеждение у съда относно основателността на предявения иск.

Установяването по безсъмнен начин на факта, че в сейфа са били поставени индивидуално определените вещи, които впоследствие са били отнети чрез кражба или грабеж при разбиване на сейфа, е и най-голямото предиз-

³⁶ Така изрично **Сталев, Живко, Анелия Мингова, Валентина Попова, Огнян Стамболиев, Ружа Иванова**. Българско гражданско процесуално право. 10. прераб. и доп. изд. Второ по действащия ГПК. София: Сиела, 2020, с. 253.

викателство пред ищеца-наемател по договор за наем на сейф с необявено съдържание, за успешното провеждане на исковата му претенция за обезвреда³⁷. Това обстоятелство се отчита от съдилищата – **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на Възз. IV-в състав на Софийски градски съд**. Признава се, че обичайна практика е да се изискват документи за установяване на вида и стойността на имуществото, за което се твърди, че е изгубено или унищожено при разбиване на банковия сейф, но и че подобни документи понякога изобщо не съществуват в обективната действителност, например когато изчезналите вещи са придобити преди десетилетия и впоследствие са били обект на наследствено правоприемство³⁸.

Изобщо, в съдебната практика преобладава разбирането, че и други документи, сред които ревизионни актове (**Решение № 32 от 17.04.2015 г. по гр. д. № 34/2015 г. на Апелативен съд – Бургас**), извлечения от банкови сметки (**Решение № 6781 от 16.08.2016 г. по гр. д. № 12838 / 2013 г. на ГО 1–21 състав на Софийски градски съд**), предварителен договор за прехвърляне на недвижим имот и разписка за получено частично плащане по него (**Решение № 7 от 14.02.2011 г. на ВКС по т.д. № 283/2010 г., II т.о.**), данъчни декларации (**Решение № 4206 от 7.06.2013 г. на СГС по в. гр. д. № 9089/2012 г.**, недопуснато до касационно обжалване с **Определение № 281 от 14.07.2014 г. на ВКС по т. д. № 3703/2013 г., I т. о., ТК**) не доказват пряко, че посочените парични суми в тези документи са действително поставени от наемателя в наетия сейф. Все по повод използването на писмени доказателствени средства за доказване на фактите от значение за уважаване на иска заслужава да се обърне внимание и на **Решение от 22.01.2016 г. по гр. д. № 51183/2014 г. на Софийски районен съд**, в което съдебният състав обсъжда какви вещи са били налични в сейфа към момента на кражбата. По делото е представен двустранен констативен протокол, съставен и подписан от наемателя и наемодателя на сейф след кражбата, в който са описани държаните от ищцата вещи в трезора. Независимо че част от така описаните ценности впоследствие са открити и върнати на ищцата в рамките на образуваното досъдебно производство, съдът отказва да приеме за доказано, че посочените в протокола вещи са били откраднати с аргумент, че протоколът има доказателствена стойност на частен документ и не представлява доказателство за удостоверените в него

³⁷ В този смисъл и Герджиков, Огнян. Търговски сделки, цит.сч., с. 346.

³⁸ Състав на ВКС е намерил в **Решение № 7 от 14.02.2011 г. на ВКС по т.д. № 283/2010 г., II т.о. съдия-докладчик Марио Бобатинов**, че представените сертификати за бижута, за които се твърди, че са изчезнали вследствие на кражба от сейф, са частни документи и нито доказват, че бижутата са собственост на ищцата, нито че са били поставени в сейфа. Струва ми се, че подобен подход е твърде формалистичен и не отчита житейската реалност. Не може да има съмнение, че представянето на сертификат за бижута само по себе си не може да докаже поставянето им в сейфа, но във всички случаи въпросът за правото на собственост върху бижутата не е предмет на делото по така предявения иск.

факти. Според решаващия състав този документ „отразява едно твърдение на страна в облигационното правоотношение и в съдебния процес, което не представлява доказателство за заявените факти, изгодни за страната, а същите подлежат на доказване“. Струва ми се, че съставът не е бил докрай прецизен в преценката си относно правната квалификация на съставения протокол. Изложеното в обстоятелствената част на решението позволява да се приеме, че този документ по-скоро разкрива всички правни белези на едно извънсъдебно признание, доколкото обективира изявление на банката-наемодател на сейфа за това, че са се осъществили неизгодни за нея факти. Процесуалноправната доктрина приема, че при признанието е налице съвпадение между фактическите твърдения на двете спорещи страни, а доказаното извънсъдебно признание има същата стойност като направеното пред съда³⁹. В конкретния случай съставеният протокол е двустранен, изготвен е от наемодателя и наемателя на сейфа и отразява неизгодното за наемодателя обстоятелство, че към момента на кражбата в сейфа са се намирали тъкмо описаните в документа вещи. С оглед на това ми се струва, че съставът не следва да квалифицира протокола като твърдение на ищеца, а по-скоро като извършено признание на неизгодни факти от страна на наемодателя-ответник. С други думи, този протокол може да бъде приет от съда като допустимо доказателствено средство и да бъде ценен с оглед останалите обстоятелства по делото.

Интерес предизвиква и тезата, възприета в **Решение № 129 от 21.05.2014 г. на ВмАС по № 28/2014 г.** В процесния случай между прокуратурата на Република България и търговска банка бил сключен договор за наем на сейф с цел съхранение на иззети в хода на досъдебно производство парични знаци. Длъжностни лица от прокуратурата съставят констативен протокол, с който удостоверяват поставянето на паричната сума в наетия сейф. Няколко месеца по-късно е извършена кражба от трезорното помещение, като, наред с другото, са отнети и паричните знаци, намиращи се в наетия сейф. Прокуратурата, в качеството си на наемател на разбития сейф, отправя извънсъдебно искане за възстановяване на откраднатата от сейфа сума и след получен отказ от наемодателя-търговска банка предявява осъдителен иск. По делото прокуратурата представя освен протокол за претърсване и изземване на сумите, още и споменатия констативен протокол, с който се удостоверява поставянето на паричната сума в наетия сейф. Представено е и официално писмо до окръжния прокурор, в което са описани действията по влагане на иззетите парични знаци в сейфа. Като свидетели са допуснати и разпитани следователите, които са поставили паричните знаци в наетия сейф. Съдът приема, че протоколът за претърсване и изземване на сумите е доказателствено средство за извършване на съответните действия, за реда, по който са извършени и за събраните доказателства (арг. чл. 131 НПК) и че той представлява официален свидетелстващ

³⁹ Така изрично **Сталев, Живко**, цит.сър., с. 260.

документ (чл. 179, ал. 1 ГПК). Що се отнася до протокола за поставяне на иззетите парични знаци в наетия сейф, съдът приема, че е налице свидетелстващ документ, който няма обвързваща (материална) доказателствена сила, но при съвкупния анализ на всички събрани по делото доказателства се приема за установено влягането на процесната сума в наетия сейф, което обосновава и цялостното уважаване на иска. Прави впечатление, че за да докаже фактите, на които основава искането си, прокуратурата представя съставени от самата нея официални документи, а нейни служители са конституирани като свидетели в производството. Няма съмнение, че правоотношението, породено от договора за наем на сейф, е гражданскоправно, че методът на правно регулиране в този случай е метод на равнопоставеност и че по конкретното правоотношение с търговската банка-наемодател прокуратурата действа не в качеството си на носител на *imperium*, а като субект на гражданското право – юридическо лице на бюджетна издръжка (арг. чл. 137 от Закона за съдебната власт). Същевременно обаче, по делото са представени документи, съставени едностранно от прокуратурата чрез нейни служители, които удостоверяват наличието на благоприятни за страната (прокуратурата) обстоятелства от значение за успешното провеждане на предявения от нея иск, а именно – размера на иззетите парични знаци и факта на поставянето им в наетия сейф. И макар съдът да е отказал да признае на представените протоколи обвързваща (материална) доказателствена сила по смисъла на чл. 179, ал. 1 ГПК, приема в крайна сметка за доказани фактите, удостоверени в тези протоколи и съобразно тях уважава изцяло иска на прокуратурата. Единственото, което може да се добави към въпроса за писмените доказателствени средства е, че от подобни улеснения при доказването едва ли могат да се ползват другите участници в гражданския оборот – физически и юридически лица, които не съставят официални документи.

Що се отнася до гласните доказателствени средства за установяване на факта на поставяне на вещите в наетия сейф без обявено съдържание, следва да се има предвид, че независимо че този факт сам по себе си не попада в обхвата на нито едно от предвидените в разпоредбите на чл. 164, ал. 1, т. 1–6 ГПК ограничения за допускане на свидетелски показания⁴⁰, редица съдебни състави отказват да приемат за установено поставянето на парична сума в сейф със свидетелски показания. Най-честият аргумент за това е, че свидетелят не е придружавал наемателя при посещенията му в трезорното помещение, не е възприел непосредствено поставянето на парите в сейфа, не ги е преброил и не знае в какви купюри са. В този смисъл е например **Решение № 147540 от 21.06.2019 г. на СРС по гр. д. № 47175/2011 г.**, както и актът на въззивната инстанция по това дело, а именно **Решение № 266776 от 1.12.2021 г. на СГС**

⁴⁰ Вж. по-подробно **Пунев**, Анастас. Недопускане на свидетелски показания за установяване на договори на стойност, по-голяма от 5000 лв. – *Търговско и облигационно право*, 2021, № 12, с. 60–72.

по в. гр. д. № 13465/2020 г. По сходен казус друг състав изрично е посочил, че доколкото свидетелите нямат преки впечатления от поставянето на паричната сума в наетия сейф, не може да се приеме за доказано обстоятелството, че тази сума е била налична в сейфа към момента на кражбата – **Решение № 701 от 26.05.2016 г. по гр. д. № 399/2016 г. на Окръжен съд – Варна**, недопуснато до касационно обжалване с **Определение № 129 от 02.03.2017 г. по гр. д. № 3847/2016 г. на Върховен касационен съд, 1-во гр. отделение**. Заслужава да се отбележи, че подобно разбиране е възприето и в случаите, когато ищецът се домогва да докаже със свидетели поставянето в наетия сейф на вещи, различни от парични знаци. В **Решение от 22.01.2016 г. по гр. д. № 51183/2014 г. на СРС** съставът отказва да приеме за доказано какви бижута е поставила ищцата в сейфа, тъй като нито един от разпитаните свидетели не е бил непосредствен свидетел на действието и няма лични впечатления за това какви вещи са държани в наетия сейф.

Допълнителен фактор, ограничаващ приложимостта и практическата полза от изслушване на свидетелски показания по тази категория правни спорове е често срещаната практика с клауза в общите условия наемодателят на сейф да въведе забрана за едновременно достъп на повече от едно лице до трезорното помещение от съображения за сигурност – **Решение № 4206 от 7.06.2013 г. на СГС по в. гр. д. № 9089/2012 г.** Така се стига до положението, че свидетелските показания се оказват на практика неизползваемо доказателствено средство за установяване на редица обстоятелства от значение за доказването на претенцията на наемателя на сейф, и по-специално индивидуализацията на вещите и факта на поставянето им сейфа.

Все пак, заслужава да се изтъкне, че в съдебната практика е известен случай, при който свидетелят се е намирал в трезорното помещение едновременно с наемателя на сейфа и е възприел непосредствено поставянето на паричните знаци в него. С оглед на това, в **Решение № 1744 от 14.12.2009 г. на Районен съд – Русе по гр. д. № 4180/2009 г.** съдът „кредитира показанията на свидетеля, които не са опровергани с противни доказателства. Депозирани са от лице, което има лични и непосредствени впечатления относно релевантните обстоятелства, поради което не будят съмнение досежно тяхната достоверност. Направеното възражение от ответника за неговата заинтересованост с оглед роднинската му връзка с ищеца не се възприема, тъй като е голословно“. Тъй като сведенията, придобити чрез свидетелските показания, се подкрепят и от останалите доказателства по делото, първоинстанционният съд уважава изцяло осъдителния иск на наемателя на сейф срещу банката. Решението е потвърдено от въззивната инстанция – **Решение № 114 от 30.03.2010 г. на ОС – Русе по в. гр. д. № 107/2010 г., ГК**⁴¹.

⁴¹ В достъпните правно-информационни системи липсват данни дали това решение е допуснато до касационно обжалване.

Един възможен начин за преодоляване на доказателствените затруднения при установяване на вида на поставените в наетия сейф вещи и тяхното количество и стойност може да бъде открит в Решение № 1825 от 19.11.2012 г. на САС по в.гр.д. № 656/2010 г. В конкретния случай ищецът-наемател на сейф, сключил договор за обмен на валута, получил на каса в обменената парична сума, поставена в торба на банката и директно влязъл в трезорното помещение, за да постави обменената от него парична сума в наетия сейф. Свидетелските показания на банковите служители, както и записите на охранителните камери, позволили да се установи безспорно, че ищецът-наемател е влязъл в трезорното помещение с пълната торба с обменените пари, а на излизане оттам е върнал празната торба на банковия касиер и едва след това е напуснал сградата на банковия клон. Също така по делото се установява, че до датата на извършване на тези банкови операции, както и след тази дата – чак до деня, в който е извършен грабеж и са разбити множество сейфове, включително наетия от ищеца, лицето не е посещавало трезорното помещение. Основната причина предявеният иск да бъде уважен изцяло е, че по несъмнен начин са установени видът и последователността на банковите операции, които наемателят на сейф е извършил през непрекъснатия си престой в банковия клон, както и че към момента на грабежа паричната сума-обект на валутната операция, несъмнено се е намирала в разбития сейф. Касационно обжалване на въззивното решение не е допуснато (**Определение № 621 от 11.07.2013 г. на ВКС по т.д. № 67/2013 г., I т.о., ТК**).

Вместо заключение

Направеният общ преглед на актуалната съдебна практика, формирана по договора за наем на сейф с необявено съдържание, показва, че искът на наемателя за обезщетяване на вреди от разбиване на банков сейф рядко бива уважен изцяло. Това се дължи най-вече на затруднението да се установи при условията на пълно и пряко доказване⁴² пълната индивидуализация на вещите, намиращи се в сейфа към момента на кражбата или грабежа.

⁴² В този ред на мисли, това е и основната причина, поради която разпоредбата на чл. 162 ГПК не може да намери приложение. Не един и два са съдебните актове, в които се приема, че осъдителният иск на наемателя за обезщетение се отхвърля тъкмо поради липса на доказателства за настъпването на заявените в исковата молба вреди, а не поради липса на доказателства за техния размер, вж. **Определение № 263 от 22.03.2016 г. на ВКС по т. д. № 2063/2015 г., I т. о., ТК, докладчик съдията Вероника Николова**. В определението се посочва, че неприложимостта на разпоредбата на чл. 162 ГПК произтича от обстоятелството, че при невъзможност да се докаже какво се е намирало в сейфа към момента на извършване на кражбата изобщо не е установено основанието на иска, а именно съществуването на субективно право на ищеца, за да се пристъпва към служебно

Наред със значителните доказателствени затруднения, пред които е изправен ищецът-наемател на сейф с необявено съдържание, той се сблъсква и с поне две други предизвикателства, които в значителна степен затрудняват успешното провеждане на иска. Сред тях преди всичко заслужава да се посочи кратката погасителна давност за вземането. Бидейки вземане за обезщетение на вреди от неизпълнен договор по смисъла на чл. 111, буква „б“ ЗЗД, вземането за обезщетение на наемателя попада в приложното поле на специалната тригодишна погасителна давност. Началният момент на погасителната давност следва да определи според общите правила, като давността започва да тече от момента, в който вземането е станало изискуемо (арг. чл. 114, ал. 1 ЗЗД). В съдебната практика единодушно се приема, че датата на извършване на кражбата или грабежът е и датата, на която започва да тече тригодишният давностен срок – **Решение № 2584 от 1.12.2017 г. на САС по т. д. № 3775/2017 г.**; **Решение № 758 от 6.02.2017 г. на СГС по гр. д. № 4623/2015 г.** и други.

На второ място, следва да се има предвид, че наказателното производство не спира и не прекъсва течението на погасителната давност относно вземането за обезщетение на наемателя по договора за наем на сейф. В този смисъл в **Тълкувателно решение № 5/05.04.2006 г. по ТД № 5/2005 г. на ОСГТК** е прието, че *„ако не е предявен граждански иск, висиящият наказателен процес, както в досъдебното, така и в съдебното производство, включително когато е завършил с влязла в сила осъдителна присъда или споразумение, не е процес относно вземането на пострадалия за вреди от престъплението и не е основание за спиране на погасителната давност“*. В този дух съдебната практика е имала случай да отбележи, че *„...не може да се счита, че наказателното дело от общ характер (по което не е постановена осъдителна присъда) има каквото и да било отношение във връзка с течащата погасителна давност за вземанията на ищцата спрямо банката, произтичащи от неизпълнен договор за наем на банкова касетка“* – **Решение № 5015 от 04.07.2019 г. по в. гр. д. № 15148 / 2018 г. на възз. II-б. състав на Софийски градски съд**.

Струва ми се, че относително по-рядкото уважаване на претенцията за обезвреда на наемателя може да се обясни и с особеностите на договора за наем на сейф с необявено съдържание. При него съществува неизвестност относно това дали наетият сейф е бил изобщо използван от наемателя, дали вещите действително са били поставени в сейфа и дали са се намирали вътре към момента на извършения грабеж или кражба. Може би твърде предпазливият подход, който някои съдебни състави са възприели по отношение на този институт, е израз тъкмо на стремежа към ограничаване на всякакви опити

определяне на размера на иска. Все пак, доколкото значението на този въпрос надхвърля настоящата бележка под линия, той ще бъде предмет на по-нататъшно изследване.

за недобросъвестно упражняване на процесуалните права от страна на някои наематели (срв. чл. 3 ГПК). В днешно време противозаконното проникване в охраняемото трезорно помещение бързо се превръща в ноторен факт чрез средствата за масово осведомяване. Това създава предпоставки срещу наемодателя на сейф да бъдат предявени множество искове с твърдения за претърпени вреди, без ищците-наематели всъщност да са претърпели каквито и да е неблагоприятни последици от кражбата или грабежа на трезорното помещение. Такъв ще бъде случаят, когато наемателят на сейф злоупотреби с правото си на иск и заяви, че му е открадната парична сума или други ценности, каквито всъщност не е поставял в сейфа.

Без да се омаловажава проблемът за шиканьозното упражняване на процесуалните права на страните, предоставени им от ГПК, не може да се отрече, че някои съдебни състави наистина подхождат твърде формалистично и отхвърлят без друго исковете, предявени от наематели на сейф, поради това, че по делото не е проведено успешно пълно и пряко доказване на твърдените от ищеца факти, свързани с правната индивидуализация на поставените от него в сейфа вещи и тяхното местонахождение там по време на разбиването на сейфа. Струва ми се, че би било разумно вместо това да се възприеме балансирано разрешение, което да защитава правните интереси и на двете страни по правоотношението, така че да бъдат уважавани само онези претенции, при които действително са налице претърпени вреди. Тъкмо по повод на договора за наем на сейф състав на ВКС с **Определение № 971 от 28.12.2012 г. на ВКС по т. д. № 1145/2011 г., II т. о., ТК** е имал случай да изтъкне, че проблемът за ангажиране на договорната отговорност на банката-наемодател на сейф зависи изцяло от фактите и събраните доказателства по конкретното дело. С други думи, касационната инстанция акцентира върху необходимостта във всеки отделен случай да се извършва конкретна фактическа преценка.

Един възможен начин за постигане на функционална хармония между принципа на недопустимост на злоупотребата с право и на принципа на справедливостта в гражданското право може да се открие в **Решение № 263150 от 17.05.2021 г. по в. гр. д. № 130 / 2018 г. на Възз. IV-в състав на Софийски градски съд**, с което се приема, че твърдените от наемателя факти могат да бъдат установени не само с преки, но и с косвени доказателства, стига косвените доказателства да са несъмнено установени, достоверни и да са в такава връзка с другите обстоятелства, че да установяват без съмнение главния факт. За да се стигне до пълно доказване чрез косвени доказателства е необходима такава система от доказателствени факти, чието обсъждане в тяхната взаимна връзка и при спазване на правилата на логиката да изключва всяка друга възможност, освен осъществяването на твърдения факт – **Решение № 841/19.01.2010 г. по гр.д. № 3530/2008 г. на ВКС, IV г.о.; Решение № 61/01.03.2016 г. по гр.д. № 4578/2015 г. на ВКС, IV г.о.** и др.

ЛИТЕРАТУРА

- Анастасов, Иван, Анастасий Чалъков.** Поглед върху българското банково право. София: РИК Диана, 2006.
- Бобатинов, Марио.** Банково право. 2. прераб. и доп. изд. София: Юриспрес, 2000.
- Богданова, Ирина.** Неоснователно обогатяване по чл. 59 ЗЗД в юриспруденцията на ВКС. (Преглед на съдебната практика), достъпно на <http://gramada.org>
- Владимиров, Иван.** Търговско право. 4. прераб. и доп. изд. София: Ромина, 2001.
- Герджиков, Огнян.** Търговски сделки. 4. прераб. и доп. изд. София: Труд и право, 2015.
- Голева, Поля.** Търговско право. Ч. 2. Търговски сделки. София: Апис.
- Диков, Любен.** Курс по търговско право. Т. 2. 3. фототип. изд. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992.
- Касабова, Камелия, Минка Тюфекчиева-Михайлова.** Новите положения при платежните услуги. Приложен коментар на Закона за платежните услуги и платежните системи. София: Труд и право, 2018.
- Кацаров, Константин.** Систематичен курс по българско търговско право. 4. фототип. изд. София, 1990.
- Конов, Траян.** Възражение за неизпълнен договор и право на задържане. – В: *Подбрани съчинения*. София: Сиела, 2010.
- Пунев, Анастас.** Недопускане на свидетелски показания за установяване на договори на стойност, по-голяма от 5000 лв. – *Търговско и облигационно право*, 2021, № 12.
- Русчев, Иван.** Правна същност на договора за банкова касетка. – *Търговско право*, 1998, № 4.
- Сталев, Живко, Анелия Мингова, Валентина Попова, Огнян Стамболиев, Ружа Иванова.** Българско гражданско процесуално право. 10. прераб. и доп. изд. Второ по действащия ГПК. София: Сиела, 2020.
- Стоянов, Димитър.** Правна същност на договора за наем на сейф в съдебната практика. – *Търговско и облигационно право*, 2022, № 8. ЕПИ online.
- Танчева, Христина.** Изявлението за разваляне на договор по чл. 87, ал. 1 ЗЗД. – *Търговско право*, 2020, № 4.
- Танчева, Христина.** Предпоставки за разваляне на договорите поради неизпълнение. – *Търговско право*, 2020, № 1–2.
- Цонева, Силвия.** Обезщетението за вреди при договорната отговорност. София: НБУ, 2021.
- Odgers, John.** Paget's Law of Banking. London: Butterworths, 2018, Chapter 7 – Safe Custody of Goods.
- Taylor, Allen.** Legal Considerations Affecting Safe Deposit Practices. – *Banking Law Journal*, vol. 74, № 9